

43828

ČESKÝ ŽIVEL V DEUTSCHBÖHMEN

SOUBOR ÚVAH, JEŽ NAPSALI

Dr. JAN KAPRAS, FR. TITĚRA, JOS. ŠKÁBA,
JAN DVOŘÁK, FR. BĚLEHRÁDEK,
Dr. ANT. HAJN, Dr. V. VOJTÍŠEK,
K. ST. SOKOL,

A JEŽ PRO „NEODVISLOST“ USPOŘÁDAL

UNIV. PROF.

Dr. JAN KAPRAS.

V PRAZE 1918.

NÁKLADEM „NEODVISLOSTI“ V PRAZE, RŮŽOVÁ UL. 15.

Cena 90 hal.

ČESKÝ ŽIVEL V „DEUTSCHBÖHMEN“

SOUBOR ÚVAH, JEŽ NAPSALI

Dr. JAN KAPRAS, FR. TITĚRA,
JOS. ŠKÁBA, JAN DVOŘÁK, FR. BĚLEHRÁDEK,
Dr. ANT. HAJN, Dr. V. VOJTÍŠEK,
K. ST. SOKOL,

A JEŽ PRO „NEODVISLOST“ USPOŘÁDAL

UNIV. PROF.
Dr. JAN KAPRAS.

V PRAZE 1918.

NÁKLADEM „NEODVISLOSTI“ V PRAZE, RŮŽOVÁ UL. 15.

JAN KAPRAS:
Z HISTORIE NÁRODNOSTNÍCH
PROMĚN
V „DEUTSCHBÖHMEN“.

Někde ustálila se hranice mezi národy časem tak, že nepodléhá žádným skoro změnám, jako na příklad mezi Němci a Francouzi. U nás tomu nikdy tak nebylo. Celých osm století od té doby, kdy Němci jako kolonisté k nám přišli, vyplněno jest stálými přesuny na národnostním rozhraní. Dle síly a uvědomění svého český živel v boji tom buď postupuje nebo ustupuje a to ne snad o jednotlivé osady, nýbrž o celé krajiny a města. Historie nezná proto žádného německého uzavřeného území, a také uměle nelze ho v ní konstruovati.

Jde-li hranice v kolonisační době XIII. a XIV. století v úzkých několika pásech na hranicích a tříští se v řadě ostrovů od hranic hluboko do vnitra země, přineslo národnostní rozpětí v době husitské nejen

pohlčení skoro všech ostrovů uvnitř země, nýbrž také oslabení pásů pohraničních, ano roztolení jich na řadu větších ostrovů. V podstatě lze říci, že Němci přes války husitské se udrželi jen v horách, a ve větším uzavřeném celku na západě za Tachovem směrem k Chebsku.

Ale již v XVI. století jest patrné, že Němců do českého pohraničního území přibývá. Smíšenými jsou Trutnov, Hostinné a Vrchlabí a krajina mezi nimi se poněmčuje. Německou se stává krajina kolem Děčína, Benešova, Kamenice a Lípy, která poněmčením Zákup připojuje se k starému německému ostrovu mimoňskému na východě, kdežto na jihu dosahuje až Ústí na Labi. Na levém břehu Labe Němci zabírají Chabařovice, Teplice, Duchcov, Most, Chomutov a Kadaň i kraj od těchto měst k horám. V západních Čechách posunuli se Němci do nejzápadnější části Podbořanska a Žluticka, do Teplé, Lestkova a Plané, a snad i do Bezručic, jakož i do okolí Stříbra, které však zůstávalo stále ještě české. Na Šumavě germanisaci podlehly Nýrsko, Kašperské Hory a Vyšší Brod, kdežto Krumlov stal se smíšeným, Vimperk a Prachatice zůstávaly i nadále českými, Budějovice zachovávaly si po celé století český ráz, až teprve začátkem XVII. století jsou smíšené. Ostrov

novobystřický zesílen kolonisty z Bavor. V Orlických horách Olešnice stala se smíšenou.

Před válkou třicetiletou tedy pruh německý již zesílil. Jak se zdá, působil tu nejvíce příliv německých řemeslníků, působení cizích luterských kazatelů a někde i kolonisace ze sousedních zemí německých. Nicméně byl to pořád pouhý pohraniční pruh, který úzce držel se hor pohraničných a jen na západě se poněkud šířil do země. A ještě i v něm bylo všude plno Čechů, jak z památek tehdejších jest patrné, a jak se o tom zvláště i Butzbach zmiňuje ve svém *Wanderbüchlein*.

Teprve když pronásledování nekatolíků a hrůzy války třicetileté vyhladily některé končiny Čech, došlo na několika místech k posunu německého pásu do vnitra Čech. Celkem sto let trvalo toto pronikání německého živlu do českého jádra země, kdy volání noví kolonisté z katolických zemí jižního Německa, kdy působily zhoubně nové cizí vrchnosti, sehnané z nejrozmanitějších zemí a s nimi i řád jezuitský, bez národnosti, nenávidějící vše české.

V druhé polovici století XVII. jsou již přesuny ty valem patrné. Na Broumovsku změny byly by celkem jen nepatrné (na příklad poněmčen Starkov), za to poněmčeno okolí Trutnova i s městem a k Libe-

rečku připojeny Hodkovice. Mnoho se změnilo na Labi. Od Střekova postoupili Němci k Libochovanům, Litoměřic však nedošli, tam se proti nim ještě pevně hájili. Za to na pravém břehu Labe zabrali Němci Levín, Liběšice, Ústěk, Štětí, Housku a Dubou a dosáhli až Liběchova. Na levém pak břehu Labe poněmčeno Bilinsko, ač město Bílina samo dlouho vzdorovalo, stejně jako město Žatec, s nímž zabráno i žatecké okolí a část Postoloprtska. Na západě Čech německým se stal zbytek Podbořanska i s městem Podbořany, dále Prostiboř, Ronšperk, Hostouň a Horšův Týn, třebas všude ještě bylo Čechů dost i mezi Němci. Na Šumavě poněmčen Vimperk, Krumlov a Kaplice, kdežto Prachatice nabyly rázu smíšeného. Z ostrovů zesílen budějovický, jihlavský i lanškrounský, kde zvláště město Lanškroun dostalo německý ráz. Hranici kolem roku 1700 dobře nám popsal Frozýn Plzeňský v Obrovišti Marianského Atlanta, jak ji sám prošel.

V první polovici XVIII. století rozšířeno ještě Trutnovsko poněmčením Žírecka. Německý poloostrov na pravém břehu Labe posunul se dále na východ přes Doksy, Bezděz, Kuří Vody a Český Dub. Na západě zabrali Němci zbývající část Postoloprtska, Žluticko a Jesenicko, a převalili se

přes Stříbro a Všeruby. Německými staly se Prachatice. V této době snad také Olešnice a Rokytnice v Orlických horách poněmčeny. Poslední větší přesun v neprospěch Čechů nastal poněmčením Litoměřic, asi v polovici XVIII. věku.

V té době už ponenáhlu přestaly působiti všechny dosavadní příčiny poněmčování, a proto další postup německý od polovice XVIII. století ustal. Změny, které v druhé polovici XVIII. a ve století XIX. nastaly, byly celkem jen nepatrné a týkaly se ponejvíce jednotlivých vesnic. Naopak s rozvojem průmyslu v pohraničním pruhu a rozkvětem hnědouhelné pánve severočeské patrně jest nové vníkáni českých živlů do poněmčeného území, kde skoro všude udržovaly se zbytky starého češství, které nyní byly zase zesilovány. A jak ponenáhlu vzrůstalo české národní vědomí, procitaly i české menšiny, v celém německém území roztroušené, k novému životu.

Při všech těchto nejrozmanitějších proměnách na národnostní hranici v Čechách nepovažovali Němci sebe a své území nikdy za zvláštní nějaký celek, nýbrž za integrující částku českého království. Teprve tehdy, když v tomto království rovnoprávnost obou kmenů, Obnoveným zřízením zaručená, měla býti také skutečně prováděna a když bortila se umělá stavba

německého panství v něm, začali se na-
jednou Němci v Čechách roku 1848 (kon-
gres teplický) domáhati oddělení němec-
kého území (kraj loketský, žatecký a lito-
měřický) od českého, a je zajímavé, že byli
to tehdy velkoněmci, kteří proti těmto
snahám velmi ostře vystupovali, žádající
celé Čechy pro Němce. Později v době
konstituční použito bylo národnostního roz-
dělení Čech vesměs jen z politických dů-
vodů, nejprve k boji proti českému státo-
právnímu programu (zvl. 1868—71) a po-
zději proti jazykové rovnoprávnosti (od
nařízení Stremayrových). A jiného vý-
znamu snahy německé nemají ani dnes,
poněvadž nelze vésti pevnou a nezmění-
telnou hranici mezi oběma národy v Če-
chách, když celé německé území jest po-
seto českými menšinami.

FRANT. TITĚRA :
SÍLA ČECHŮ NA JIHU
„DEUTSCHBÖHMEN“.

Žádná lidská zásada není absolutně správnou a jako často prakse odporuje theorii a musíme se teprve snažiti přivést ji v soulad, tak také zásady musíme uváděti v soulad s přirozeným a skutečným životem. Jinak přivedli bychom i nejlepší zásady ad absurdum.

Tato zkušenost, tato pravda stkví se v nejjasnějším světle při dnes svět ovládající zásadě sebeurčení národů.

A že vede k absurdnosti, nepočítá-li se skutečným životem, viděti, odvolávají-li se na ni Němci při své snaze zříditi v království Českém území ryze německé, zvláštní provincii Deutschböhmen.

Nejsme povoláni k tomu, abychom luštili otázku tuto se stanoviska filosofického, sociologického atd., chceme pouze ukázati na několik momentů, vzatých ze skutečného života v t. zv. smíšeném území, jež na starost si vzala Národní Jednota Pošumavská.

Jsou v soudním okrese

10

	Češi	Němci	Češi	Němci
	dle soukrom. sčítání	dle úředního sčítání		
Brod Vyšní	230	17.085	104	17.211
Brod Německý	27.085	1.731	27.001	1.815
Budějovice České	51.707	22.786	50.909	23.584
Bystřice Nová	644	12.786	409	13.021
Dobruška	5.628	6.165	5.121	6.672
Domažlice	21.000	5.425	20.972	5.453
Hartmanice	276	9.399	191	9.484
Hory Kašperské	8.191	8.661	8.063	8.789
Hostouň	83	16.124	66	16.141
Hradec Jindřichův	30.109	8.771	29.608	9.272
Hradý Nové	850	15.440	693	15.597
Chvalšiny	1.757	10.845	1.672	10.930
Jesenice	2.278	12.774	1.059	13.993
Kaplice	2.266	17.817	2.051	18.032
Kdyně Nová	19.150	2.886	18.974	3.062
Klatovy	44.057	1 028	44.047	1.038

Krumlov Český	15.131	16.837	13.939	18.029
Manetín	10.019	6.050	9.926	6.143
Nýrsko	1.170	15.379	380	16.169
Planá Horní	374	15.946	118	16.202
Plzeň	123.109	11.640	123.001	11.748
Poběžovice	213	11.896	125	11.984
Prachatic	12.433	9.345	11.181	10.597
Přimda	17	17.810	2	17.825
Stodo	6.584	17.488	6.025	18.047
Stříbro	1.044	23.539	735	23.848
Sušice	23.556	3.056	23.506	3.106
Štoky	3.900	8.880	3.100	9.680
Tachov	68	25.283	24	25.327
Touškov	1.274	11.080	1.057	11.297
Třeboň	21.839	1.335	21.827	1.347
Týn Horšův	11.148	9.714	10.963	9.899
Vimperk	12.717	16.896	12.180	17.433
Volary	98	7.511	24	7.585

A i tyto některé jen momenty nad slunce jasněji ukazují, jak nespravedlivě by jednal ten, kdo by ve jménu zásady sebeurčení národů dával Němcům v Čechách samostatný stát, poněvadž by současné ničil, podroboval a znásilňoval lidi, kteří nikdy národu německému nepatřili.

Neboť není ani ve zmíněné oblasti Čech ryze německého území (tab. str. 10—11).

Ve 34 soudních okresích je tedy dle soukromého sčítání dle úředního sčítání

Čechů	Němců	Čechů	Němců
460.005	399.408	449.053	410.360.

Kdybychom pak odečetli okresy, v nichž je vskutku menšina velmi nepatrná, t. j. Brod Vyšní, Hartmanice, Hostouň, Planá Horní, Poběžovice, Přimda, Tachov, Volary a z českých okresů Klatovy, vychází nám: dle soukromého sčítání, dle úředního sčítání

Čechů	Němců	Čechů	Němců
446.116	279.200	435.879	289.437.

Čili v 942 obcích místních (1213 katastrálních) ve výměře 767.691 *ha* stýká se v 725.316 obyvatelích 435.879 Čechů a 289.437 Němců (dle soukromého sčítání Čechů o 10.237 více než dle úředního, při čemž nutno vzpomenouti, že sčítalo se v r. 1910 ještě dle řeči obcovací a nikoliv mateřské).

Již tyto cifry jasně dokazují, že není tu ryze německého území, že živel český pro-

tíná se tu se živlem německým, že nemožno mluvíti o nějakém „uzavřeném“, ryze německém území.

Namítne-li pak se nám, že počítáme úhrnem celé soudní okresy a že přece národnostní čára ve všech těchto okresích je tažená velmi ostře, takže téměř všude jsou celé vesnice české a celé německé, odpovídáme: Především není tomu tak úplně, naprosto ne ve městech okresních, za druhé poctivě uvádíme i okresy s většinou českou, abychom neubližili tamním Němcům, a konečně uvádíme celé soudní okresy, poněvadž právě v této snaze německé, rozdělení dosavadní okresy na české a německé, tkví hlavní moment, který na hlavu staví zřízení Deutsch-böhmen.

Je totiž toto dělení proti všem hospodářským potřebám jak obcí českých, tak německých.

Jednotlivá města jako středy okresu nestala se jimi proto, že to nějaká moc státní, nějaké úřady ustanovily, nýbrž proto, že celé okolí z důvodů zeměpisných, hospodářských, komunikačních počalo choditi do místa tohoto jako do středu svého, proto počali se tam více než jinde usazovati živnostníci, řemeslníci, obchodníci, počaly se tam zřizovati školy, vedly se tam silnice, dráhy atd.

Není také myslitelné, že i kdyby napříště se obce tyto oddělily od staletých svých hospodářských středisek mocí politickou, že by se tím přerušily hospodářské styky Němců a Čechů.

Tato střediska jsou v údolích „otevřena“ (jak se tam říká) „do kraje“, do území českého, odkud vane duch pokroku, kultury. Směrem k horám a na horách samých jsou Němci a ti potřebují více těchto středisek než obce české, jdoucí do kraje. Zřizovati nová střediska v těchto nových horských okresech dá mnoho práce a nasetká se všude s úspěchem.

Nešli jsme jednou do dnešního okresního města s většinou německou z českých obcí na výroční trh a naříkali Němci. Rolníci, že neprodali svůj dobytek, nenakoupili obilí a řemeslníci a obchodníci, že neprodali. Oddělte české obce od dosavadních okresů a stanou se dosavadní střediska okresu mdlými, hospodářsky slabými místy.

Také nepřeháníme, prohlásíme-li, že usedlé obyvatelstvo německé si toho nepřeje.

A z 8 okresů, které jsme nahoře z celého území vyňali pro malé menšiny české, udělejte si zvláštní německé území přes všechny hospodářské poměry. Vyšní Brod je úplně na jihu při hejtmanství kaplickém, Hartmanice na jihozápadě při Sušici, Hostouň a Poběžovice (Ronšperk) na západě při

Horšově Týně, Přimda při Tachově a Volary k jihu při Prachaticích. A kde jim udělají budovatelé Deutsch-Böhmen větší střediska správní, kde hlavní město? Sami vidí nesprávnost svého jednání, sami nevědí si tu rady a přemýšlejí, zda nemají jih t. zv. německý připojiti k D. Rakousům.

Pokud se pak týče jednotlivých míst smíšených, nehledíc k celému okresu platí tu především hlavní důvod proti D. B., že přiznáním sebeurčení národnosti německé ničí se tu úplně národnost česká!

Není tu místa, abychom vypočítávali všechna místa a uvedeme jen ta větší. Co státi se má s Českými Budějovicemi, kde úředně napočteno r. 1910 — 27.309 Čechů a 16.903 Němců, kde hospodářská síla česká vyspěla tak, že dnes netřeba se ani o tom zmiňovati.

V Kaplici sice napočteno jen 145 (soukromě 287) Čechů proti 2214 Němcům, ale v městě tom je silná česká záložna, český hostinec (majetek N. J. P.), v českém kostele v Kaplici konány jsou každou neděli české bohoslužby.

V Českém Krumlově je 1295 Čechů (soukromě 3214) 7367 Němců; poněmčování jeho nastalo po třicetileté válce. R. 1880 založena Čtenářská Beseda, 1882 matiční škola dnes čtyřtřídní s jednou pobočkou; od r. 1883 trvá tu veliká a výborná Česká

záložna ve vlastním domě „u Růže“, kolem 100 domů je v rukou českých, 3 mlýny, je tu český advokát, český lékař atd.

V Prachaticích 1139 Čechů (soukr. 1608), 3362 Němců; většina německá teprve v I. polovici 19. století. Okresní zastupitelstvo má od r. 1898 většinu českou (dnes správní komisi). V r. 1881 zřízena matiční škola, která po 4 letech stala se veřejnou 2třídní dnes s pobočkou. R. 1882 založena Beseda, 1884 odbor Pošumavské Jednoty a Sokol. R. 1874 vznikla Občanská záložna, jež je v rukou českých a výtečně prospívá. R. 1903 otevřen Národní Dům.

Nejstarší spolek literácký, o němž zmínka se činí již r. 1569, byl vždy český a i nyní, kdy je utrakvistický, mají v něm Češi rozhodné slovo. Vedle zámožné třídy samostatných živnostníků, obchodníků, majitelů domů, hospodářství, je tu mnoho českého dělnictva. Je tu český advokát, lékař, čeští úředníci.

Ve Vimperku 582 Čechů (soukr. 1004), 4642 Němců, máme zastoupení v okresním zastupitelstvu, od r. 1892 Besedu, od r. 1884 odbor Pošumavské Jednoty, od r. 1892 záložnu dobře prospívající, matiční dvoutřídní školu s opatrovnou.

Na Horách Kašperských (88 Čechů [soukr. 137], 2127 Němců) sdružení jsou Češi v literárním spolku a v odboru Pošumavské

Jednoty od r. 1884. Od r. 1885 je tu Česká záložna, výtečně vedená.

Jen jako ukázkou českého života ve smíšeném území oblasti N. J. P. uvedli jsme tato čísla, vynechavše jednotlivé smíšené obce venkovské, hlavně ostrůvek Česko-budějovický a stocký u Nēm. Brodu.

Zvláštního popisu zasluhovala by plzeňská západočeská uhelná pánev, kde živel český rapidně stoupá.

V Nýřanech (okres stodský) je 3578 Čechů (soukr. 3832) a 2086 Němců a přece je obec v rukou německých, zde nejlépe viděti, proč se Němci bojí všeobecného práva volebního do obcí. Češi uplatňují tu svůj život od školy mateřské až po odborové sdružování.

Ve Zbuchu 613 Čechů (soukr. 628), 570 Němců, není vůbec české školy, v Líněch (okres Dobřany) je 1657 Čechů (soukr. 1668) a 806 Němců, nemáme tam zastoupení v obci a školu pouze matiční.

Opakujeme znovu, toť nejnápadnější ukázky síly českého živlu na západě a jihu Čech, ale zajisté dostatečné, aby ukázaly, jak nespravedlivě vypadá zásada sebourčení pro t. zv. německou část království Českého.

Jsme daleci toho, abychom myslili, že je Deutsch-Böhmen proveditelné, než považujeme za nutné ukázati, čeho se fanaticové němečtí domáhají.

Tvrdíme pak, dobře si vědomi jsouce toho, co pravíme, že i Němcům dobře dařiti se může pouze v samostatném království Českém, zbudovaném na podkladě historického království Českého, ohraničeného jeho dosavadní geografickou hranicí, v němž dopřána bude plná volnost života hospodářského, kulturního i národního oběma národům, je obývajícím.

JOSEF ŠKÁBA:
SÍLA ČECHŮ NA SEVERU
„DEUTSCHBÖHMEN“.

Dříve mluvili Němci o „geschlossenes Sprachgebiet“ a my jsme po nich nesprávně říkali „uzavřené území“. Nyní chtějí prostě Deutschböhmen, my však nehledejme pro to ani českého názvu, neboť vtělení pojmu nepřipustíme. Pravdě neodpovídá ani dřívější, ani nynější heslo Němců. Není německého území a jest jen smíšené území království Českého vedle kraje ryze českého.

Statistika.

Království České čítá dle sčítání z roku 1910 obyvatel 6,671.248. Nečítáme v to 38.394 vojáků a nebudeme je čítati v této stati vůbec, protože v úvahách národnostních může padati na váhu jenom občanské obyvatelstvo. Účelným umístěním posádek může vláda dáti městům, o něž by v daném okamžiku šlo, libovolný národní ráz a takové umělé vyrábění většin bychom ovšem

nemohli uznati. Čechů jest 4,241.925, Němců 2,450.841, kteří činí 36·73% obyvatel všeho království, přijme-li se za pravdu výsledek úředního sčítání dle obcovací řeči. Víme však všichni, že číslo to není pravdivé; spíše se blíží pravdě, ač ještě ne zcela, sčítání soukromé, jež udává počet Čechů o 99.392 větší a tedy počet Němců o totéž číslo menší, takže pak bylo by Němců 2,361.449, čili 35·39%. V kraji českém žije 4,048.256 Čechů, vedle nich 65.095 Němců. Činí tedy Němci jenom 1·6% obyvatel českého kraje. Protože však Němci jsou usedlí ponejvíce v hlavním městě Praze, což při jejím významu a ústřední poloze jest vysvětlitelno, dále v Plzni, v černo-uhelné pánvi kladenské a železářských obcích Berounska, v kterýchž částech země jich napočteno 44.179, zbývá na celý širý kraj český jenom 20.916 Němců, čímž ryzost jeho nesporně jest prokázána. Zbývá dokázati, že část Čech, na niž si Němci činí nárok, není čistě německá. O jižní polovině dokázal to svým článkem pan Fr. Titěra. Úkolem této stati jest podati též důkaz o severu.

Ani severočeský smíšený kraj netvoří území celistvé, nýbrž se skládá ze šesti skupin, českými kraji oddělených. Jsou to 1. Lanškrounsko, 2. Králicko, 3. Orlicko, 4. Broumovsko a Krkonoše, 5. severní,

severozápadní a západní Čechy, 6. ostrovy v kraji českém.

1. **L a n š k r o u n s k o** skládá se ze smíšených obcí okresů Polička, Litomyšl, Lanškroun a Ústí nad Orlicí. Území toto čítá 51 obec na rozloze 53.202 ha, úředně 2485 Čechů, 48.761 Němce, soukromě 3914 Č., 47.332 N. Češi činí úředně 4·83% obyvatel, soukromě 7·64%. Největší počet Čechů v tomto kraji má město Lanškroun, úř. 405, soukr. 905. Obec **B r n ě n e c** má českou většinu, čítajíc úředně 334 Č., 270 N., soukr. 347 Č., 266 N. Osada Balda (pol. obec Jedlová) má úředně 8 Němců, soukromě však zjištěna česká většina 6 Č., 2 N. Téměř ryze česká je osada Nová Ves, část to pol. obce Litrbach u Litomyšle. Značný počet Čechů mají Hilváty a Třešňovec Horní. Přesně vzato, není ani tento ostrov souvislým celkem, neboť česká obec Trstenice vráží svým katastrem dlouhý klín mezi smíšené obce Karle a Litrbachy na Litomyšlsku a činí z nich dvě části, souvisící spolu jenom úzkým pruhem při hranicích.

2. **K r á l i c k o**. K němu čítají se okres Králíky a obce Čenkovice, Orlička a Valteřice z okresu lanškrounského, od něhož jsou odděleny českými obcemi šíje, spojující český kraj v Čechách s českou Moravou, kdež nejvýchodnějšími našimi obcemi jsou

Rydrovice, Horní Heřmanice, Koburk a Herbotice. Území toto má 22 obce, 14.263 ha výměry, úředně 712 Č., 14.689 N., soukr. 1749 Č., 13.652 N. Češi činí úředně 4·63% soukromě 11·03%. V Králíkách je úředně 211, soukromě však 531 Čechů. Značně smíšenou je Orlička, jež čítá úř. 193, soukr. 235 Č. a vůbec není tu obce, jež by nebyla více méně smíšená, ač ovšem Němci rádi by vydávali tento nejvýchodnější cíp Čech za ryze německý.

3. Orlické hory, stejně krásné jako chudé, takže nevyživí stále ubývající obyvatelstvo, odděleny jsou národnostně od okresu králického českou obcí Klášterec nad Orlicí (okres Žamberk), jejíž smíšená osada Čihák sahá až na hranice. Aby se docílilo spojení mezi okresem králickým a rokytnickým, kterýžto společně se smíšenými obcemi okresu novoměstského tvoří zde oblast smíšenou, usilují Němci, aby poněmčili Čihák úplně a chtějí jej proto odtrhnouti od Klášterce a připojiti k smíšené obci Českým Petrovicům na Králickou. Obcí jest na smíšeném Orlicku 35, rozloha 26.666 ha, Čechů úř. 463, Němců 19.937, soukromě Čechů 1155, Němců 19.245. Činí tedy Češi úř. 2·27%, soukromě však 5·66% obyvatelstva, což je počet velmi značný, pováží-li se, že kraje tyto hospodářsky jsou málo dosud lákavé. Rokytnice čítá

úř. 124 Čechů, soukr. 319. Rokytnice Dolní soukr. 107 Č. a 122 N., tedy bezmála obě národnosti si drží rovnováhu. Na smíšeném Novoměstsku má největší menšinu českou Olešnice, pro niž by Němci rádi docílili okresní soud. Osada Poříčí II. (pol. obec Proruby) je ryze česká, čítajíc 6 Čechů.

4. Broumovsko a Krkonoše odděleny jsou od předchozí části Náchodskem a Polickem, kdež český živel přesahuje hranice království do Kladska. Jde o okresy Roketnice, Vrchlabí, Hostinné, Maršov, Trutnov, Žacléř, Broumov, Teplice u Broumova, dále smíšené obce okresů Nová Paka, Králové Dvůr, Jaroměř a obec Lhotu Zálesní v okr. Jilemnice. Jest to celkem 187 obcí, 143.402 ha, úř. 7070 Č., 178.453 N., soukr. 13.531 Č., 171.992 N. V % činí Češi úř. 3·8, soukr. 7·33. V Broumově je úř. 259, soukr. 795 Čechů, Roketnici 361, 422, Trutnově 1497, 2745, Žacléři 476, 501, Hostinném 226, 451, Vrchlabí 700, 1115. Úředně zjištěna na Královédvorskú česká většina v obci H a r c o v ě 40 Č., 22 N., soukr. 41 Č., 21 N., v osadě N o v ý N e m a j o v (obce Království III. díl); rovněž v osadách H a s e n t a n z II. díl (obec Střeziměřice) a S e d l e c (obec Kladruby). Nový okres chtějí tu Němci zříditi v zastrčené vsi Hradišti Choustníkově.

Smišenost všech okresů je velmi značná. Čítáť okres Roketnice úředně 7·81% Čechů, soukromě 9·63, Vrchlabí 4·66, 6·09, Hostinné 2·02, 4·57, Žaclěř 4·24, 6·59, Trutnov 3·40, 8·43, Teplice Broumovská 0·81, 4·11, Broumov 1·34, 5·64.

Okres Dvůr Králové ve svém celku je zajímavým dokladem, jakým směrem se běře vývoj národnostních poměrů v Čechách. Roku 1890 zjištěno tu bylo 42·8% Čechů, roku 1900 již 48·3%. Však soukromé sčítání zjistilo už tehdy, že je Čechů o 680 více, než úřední statistika udala, a že ve skutečnosti je 50·3% Čechů, tedy většina. Tato skutečnost byla roku 1910 potvrzena úředně. Tehdy zjištěno v celém okrese úředně 19.188 Čechů, 14.392 Němců, soukromě 19.591 Čechů, 13.989 Němců, čili úředně 57·14% Čechů, soukromě 58·31% Čechů. Ve smíšené části okresu je úř. 1545 Čechů, soukromě 1948 Čechů.

5. Severní, severozápadní a západní území smíšené začíná se pohořím Jizerským a odděleno jest od Krkonoš českým okresem Vysoké nad Jiz., kdež česká obec Paseky sahá katastrem své osady Zabilý, rovněž české, až na hranice. Vedlo by daleko vypočítávati všechny okresy; jednáť se o obvody pěti krajských soudů: Liberec, Česká Lípa, Litoměřice (bez okresů Libochovice a Roudnice), Most

(bez okr. Louny) a Cheb. K Liberecku přiléhá obec Bezděčín z okr. turnovského. K Českolipsku přiléhá smíšená část okresu bělského, naproti tomu odpadá obec Ceteňov z okresu mimoňského. Na Litoměřicku odečísti jest české obce okresu litoměřického a lovosického. K Mostecku přiléhá obec Ranná z okr. lounského a obec Svojetín a Veclov z okr. rakovnického, odpadá obec Jimlín z okresu postoloprtského. Pro ucelenost obrázku vzali jsme do počtu také okresy Tachov, Přimda, Planá a Bezdržice v kraji chebském, ač náleží již do území Národní Jednoty Pošumavské. Čítá pak celé toto území 1822 obcí, 1,157.158 ha, úř. 101.980 Č., 1,786.488 N., soukr. 176,631 Čechů, 1,711.837 Němců. Češi činí úředně 5·4% obyvatel, soukromě však 9·35%.

Velikých menšin je v území tomto tolik, že není zhola možno pojmouti výpočet jejich do úzkých mezí této úvahy. Musí proto stačiti, když z jednotlivých okresů uvedeme jenom některé obce: Podmokly úř. 608 Čechů, soukromě 1194, Štětí 349, 609, Bílina 1432, 2098, Světec u Bíliny 709, 1110, Duchcov 4117, 5016, Nová Ves 1975, 2245, Jeníkov 1124, 1233, Zvodava u Falknova 168, 554, Chomutov 124, 514, Ervěnice 704, 1069, Jablonec nad N. 2358 4898, Šumburk nad D. 1371, 1685, Tannwald 382,741, Liberec 1698, 5000, Hodko-

vice 492, 860, Lípa Česká 552, 1131, Litoměřice 1889, 2660, Lovosice 789, 1500, Litvínov Dolní 704, 1261, Litvínov Horní 1214, 1666, Most 2245, 2756, Teplice 2088, 3020, Košfany 1507, 2264, Trnovany 2516, 3210, Chabařovice 663, 1387, Ústí nad L. 2042, 6067, Warnsdorf 456, 996, Postoloprty 371, 1263, Žatec 579, 2354.

Značný je též počet obcí politických i osad, jež mají českou většinu zjištěnou soukromě nebo docela úředně. Jsou to v okrese bílinském obec Hostomice nad Bělou úř. 1971 Č., 1909 N., soukr. 2086 Č., 1794 N., Břežánky úř. 960 Č., 1026 N., soukr. 1129 Č., 857 N., Chudeřín úř. 218 Č., 290 N., soukr. 321 Č., 187 N.; osady Vodolice (obec Kozly), Dolánky (obec Křemýž), Chotovinky a Lyskovice (obec Světec). V okrese duchcovském obce Ledvice úř. 2576 Č., 2602 N., soukr. 2617 Č., 2561 N., Libkovic úř. 762 Č., 672 N., soukr. 816 Č., 618 N., Želenky úř. 397 Č., 598 N., soukr. 565 Č., 430 N.; osady Osek Starý (obec Osek) a Nová Ves (obec Nová Ves). V okrese Bělá pod B. osada Valdštynsko I. (obec Bezdědice). V okrese Jablonec nad N. osada Čížkovice I. (obec Dalešice). V okrese Tannwald osada Rejdice (obec Příchovice). V okrese Kadaň osada Vrchnice (obec Prahy). V okrese Liberec obec Horní

Růžodol úř. 2066 Č., 4006 N., soukr. 3049 Č., 3023 N. V okrese Mimoň osada S o b á k o v (obec Kotel) 126 Č., 1 N. V okrese Lito-
měřice obec P l o s k o v i c e 319 Č., 201 N.
soukromě i úředně, T e r e z í n úř. 1692 Č.,
1352 N., soukr. 1952 Č., 1092 N. V okrese
Lovosice obec Děkovka úř. 18 Č., 39 N.,
soukr. 30 Č., 27 N., obec Šiřojovice úř.
181 Č., 241 N., soukr. 304 Č., 188 N.,
obec Želechovice úř. 59 Č., 216 N., soukr.
142 Č., 133 N., osada S k a l k a (obec
Vlastislav). V okrese Louny obec R a n n á
úř. 305 Č., 205 N., soukr. 310 Č., 200 N.
V okrese Most obce Čouš úř. 1965 Č.,
2103 N., soukr. 3132 Č., 936 N. (Obec tato
je typickým dokladem nesprávnosti a ne-
pravdivosti úředního sčítání. Nikde nebylo
tak vědomě proti zákonu hřešeno, jako
tam). Jiřetín Dolní úř. 1686 Č., 1970 N.,
soukr. 1963 Č., 1693 N., K o p i s t y úř.
4427 Č., 3166 N., soukr. 5148 Č., 2445 N.,
Z á l u ž í úř. 2245 Č., 1805 N., soukr.
2756 Č., 1295 N. Třebušice úř. 608 Č.,
1014 N., soukr. 782 Č., 840 N., Čepirohy
(ob. Slatěnice) 59 Č., 356 N., soukr. 215 Č.,
200 N. V okrese Rakovník osada Janov (obec
Svojetín) 280 Č., 10 N., soukromě i úředně.
V okrese Chabařovice obec Roudníky úř.
365 Č., 535 N., soukr. 532 Č., 368 N.,
Zalužany úř. 212 Č., 258 N., soukr. 248 Č.,
222 N. V okrese Žatec obec Kounov úř.

151 Č., 757 N., soukr. 561 Č., 347 N. V okrese Turnov obec Bezděčín úř. 358 Č., 396 N., soukr. 461 Č., 293 N. V osadách Anděl Strážce a Sestroňovice této obce zjištěny většiny i úředně a chtějí proto Němci osady tyto od Bezděčina oddělití a zbytek připojití k okresu jabloneckému. Obce nebo osady, jež jsou vytištěny proloženě, mají českou většinu ú ř e d n ě zjištěnou, nemohou tedy skutečnost tuto Němci naprosto popíratí. O ostatních dokáže to zajisté příští sčítání; víme ze zkušenosti, že soukromé sčítání jednoho období potvrzováno jest úředním sčítáním období následujícího.

Území, o němž tuto řeč, mají Němci v první řadě na mysli, když mluví o „geschlossenes Sprachgebiet“ nebo „Deutschböhmen“. Jak málo je v tvrzení jejich pravdy, dokázalo již těch několik čísel, jež jsme příkladem uvedli. Aby však nemohli říci, že jsou to jenom místní úkazy, uvedeme zde ještě procentuální poměry v celých okresích; mluva těchto čísel bude stejná, jako předchozích, ba ještě hlasitější. Okres mostecký čítá úředně 27·73% Čechů, soukromě 40·37% Čechů, okres litvínovský 24·77%, 31·54, jirkovský 5·20, 9·62, duchcovský 30·80, 34·91, bílinský 19·15, 26·82, teplický 12·91, 19·66, chabařovický 6·05, 16·32, ústecký nad L. 5·37, 13·54, žatecký

2·64, 11·28, podbořanský 1·02, 5·44, jese-
nický 7·04, 15·13, štětský 7·19, 14·73,
chrastavský 4·38, 8·06, liberecký (město)
5·05, 14·88, venkov 7·97, 13·07, jablonecký
5·13, 11·52, tannvaldský 10·14, 16·89,
dubský 0·71, 5·20. Češi jsou všude, i v cí-
pech nejsevernějších a nejzápadnějších, na
samé hranici národnostní, daleko od kraje
českého.

6. O s t r o v y s m í š e n é v č e s k é m
k r a j i. K nim čítáme v okrese česko-
dubském obce Český Dub a Malý Dub,
v okrese mladoboleslavském Josefodol,
v okrese lovosickém Dlažkovice, jež jsou
od ostatních smíšených obcí na Lovosicku
odděleny katastrem obcí Třebenic a Pod-
sedic. Čítá tedy rozptýlené území toto
4 obce, rozloha jeho činí 1229 ha, úř. Čechů
2239, Němců 1968, soukr. Čechů 2302,
Němců 1905. Češi činí úř. 53·3%, soukr.
54·76%. Úředně zjištěnou většinou českou
mají obce Č e s k ý D u b 1343 Č., 1199 N.,
M a l ý D u b 587 Č., 427 N., J o s e f o d o l
257 Č., 141 N. Dlažkovice mají
úř. 52 Č., 201 N., soukr. 115 Č., 138
N., nechybí tedy Čechům mnoho do
poloviny.

Celé severočeské území smíšené, jak jsme
je zde popsali, obsahuje 2121 politických
obcí, jež mají 1,395.920 ha rozlohy. Čechů
jest úředně 114.949, Němců 2,050.296,

soukromě Čechů 199.282, Němců 1,965.963. V % činí Češi úředně 5·3%, soukromě 9·19%. Smíšenost kraje tohoto je jasně prokázána.

Čtenáři bude asi nápadno, proč k němu počítáme také obce s českou většinou a to nejenom v nitru území smíšeného, nýbrž i na rozhraní národním, ba i v českém kraji. Vysvětlení je toto: k území smíšenému počítáme obce, jež mají zastupitelstvo německé nebo většinou německé. Obecní správa zajistě vtiskuje obci ráz mohutněji, nežli počet obyvatel, nehledě k tomu, že může obecní správa vlivem svým působiti na výsledky sčítání, což také činí. Jest tu tedy měřítkem politická moc, činitel proměnlivý a vlivům doby podléhající. Stačilo by, aby se změnily volební řády v směru demokratickém a celá řada obcí přejde do rukou českých, dostane českou správu a ukáže českou většinu obyvatelstva, pokud se tak již nestalo. Proto nelze z nynějšího stavu činiti takových důsledků do budoucnosti, jako chtějí Němci. Bylo by to totéž, jako zastavovati běh dějin. To jest nemožné, a proto jest též nemožné chtíti vésti hlubokou brázdu mezi kraj český a smíšený a činiti z něho samostatné správní území, nebo docela samostatnou zemi. Proto nás také ani nenapadá, bychom se chtěli přiti

o jednotlivé obce na rozhraní: my prostě nechceme vydati ani jednotlivé obce, ani jednotlivé kraje, ani celé území smíšené.

Sociální skladba menšin.

Němci tvrdí o českých menšinách, že jsou živlem stěhovavým, nestálým. Tvrzení to jest nepravdivé. Složení českých menšin plně odpovídá společenské stavbě českého národa vůbec. Skládají se z rolnictva, obchodnictva, živnostnictva, dělnictva továrního i zemědělského, majitelů domů, průmyslníků a intelligence. Poměr těchto stavů navzájem je velmi přátelský, jak nese již s sebou stejný útisk národní, který je všem údělem. Demokratické smýšlení a nazírání jejich se velmi prospěšně odráží od kastovníctví německých většin, v nichž dělník nemá místa vedle živnostníka, živnostník vedle inteligenta, úředník vedle továrníka. Demokratický duch činí menšiny silnými a posiluje je v jejich národním boji i přesvědčení.

Na rozhraní národnostním, tam, kde se končí oblast obcí českých a počíná se oblast obcí smíšených, převládá živel zemědělský, zastoupený rolnictvem i chasou. České rolnictvo jest na ustavičném postupu, jednak následkem sňatků, jednak změnami majetkovými. Němci nepřilnuli k české hroudě a ochotně prodávají svůj majetek, na nějž

častěji se vyskytne kupec český než německý. Český lid lační po půdě a jest ochoten zaplatiti za ni i větší cenu, než Němec. Žel, že druhé a najisto již třetí generace se odnárodňují, není-li v místě nebo na blízku česká škola. Také četní nájemci dvorů jsou Češi, a chasa ve dvorech je téměř napořád česká; jest však nejméně přístupna organizaci sociální i národní.

Všude ve městech je hojnost českého živnostnictva. Český živnostník je zpravidla dobrým řemeslníkem, a již poměry samy nutí jej k pílí a solidnosti. Jest proto rád vyhledáván také německými zákazníky, kteráž okolnost způsobuje, že se snáze přizpůsobuje německému okolí, nežli dělník. V silnějších střediscích však i živnostnictvo české je spolehlivým živlem a zůstává národu věrno.

Intelligenci tvoří učitelé českých škol, úředníci státní, jichž však nyní jest jen nepatrný počet následkem soustavného úsilí Němců, a úředníci přemnohých závodů, jejichž postavení bývá velmi nesnadné.

Nejpočetnější v menšinách a nejmocnější jejich oporou jsou dělníci řemeslní i tovární. Některá odvětví jsou odkázána jenom na Čechy. V hornictví, sklářství, textilnictví převládají, však i v jiných oborech jsou nepostradatelní. V dobách persekucí často továrníci snažili se německé veřejnosti vy-

hověti a nahraditi české dělníky Němci — avšak po kratičké době vraceli se rádi k českým silám. Český dělník svou pracovitostí a dovedností nejplatněji přispěl k blahobytu průmyslových smíšených krajů, a za to jest mu odměnou národní útisk a nenávist.

Všude ve městech i obcích naleznete i české majitele domů. Nejčastěji stávají se jimi živnostníci, však i dělníci, kteří si usilovnou pílí nastrádali potřebný kapitál. Míra životní bývá v průmyslových krajích vyšší, než v rodných českých obcích. Ale dělník, toužící po vlastním přístřeší, dovede se mnoho uskrovnovati, až svého cíle dosáhne. Jest-li v místě česká škola, tím radostněji si byt svůj buduje věda, že se rodina jeho již neodnárodní.

Český průmysl jest na utěšeném postupu. Vážné důvody nutí nás však, bychom se do podrobností nepouštěli.

O r g a n i s a c e .

Kulturní organisace českých menšin, vybudovaná na obecném školství, byla již vyličená. Zde budiž jenom dodáno, že o výchovu učňů pečuje se v českých pokračovacích školách živnostenských, které jsou v Mostě, Teplici-Trnovanech, Terezíně a Liberci. V Terezíně je též škola kupecká, v Liberci též pokračovací škola

dívčí. V Duchcově byla již pokračovací škola povolena, následkem válečných poměrů však dosud neotevřena.

Nejvlastnější oporou českých menšin jest jejich organisace spolková. Počítáme sem také organisace politické, z nichž nejvíce padají na váhu organisace sociálních demokratů a národních sociálů, nyní českých socialistů, s nimiž splynuli neodvislí socialisté, dříve samostatně organisovaní. Četní příslušníci menšin hlásí se též ke straně státoprávní demokracie. Organisace politické uvědomují své příslušníky zároveň národně, což bude platiti zejména nyní, kdy se všechny politické strany české postavily na společný program národní. Jsou celé okresy, kde sociální demokracie je jedinou českou organisací, a tam nyní musí se nové poměry osvědčiti.

Organisace spolková se stále zdokonaľuje. Nejstaršími národními spolky byly Besedy, jež o probuzení českých menšin mají velké zásluhy. Některé z nich v nových poměrech pozbyly svého dřívějšího významu, avšak práce jejich v minulosti nemůže nikdy býti zapomenuto. Místo své v organisaci národní uhájily hlavně ty, jež poskytly menšinám spolková střediska. Jsou to Besedy: v Hostinném, Jablonci n. N. (společně se Sokolem), Liberci, České Lípě (nedávno dům prodán, když byla N. J. S.

získala středisko více vyhovující), Litoměřicích, Postoloprtech, Teplici, Ústí nad L., Karlových Varech, Žatci. Jiné Besedy zde neuvádíme a toliko se zmiňujeme o chebské, jež roku 1897 po známých bouřích protičeských byla rozehnána.

V posledních desetiletích založena byla spolková organizace menšin na odborech Národní Jednoty Severočeské. Působí jich ve smíšených krajích 120 s 10.000 členy a byl by jejich počet daleko větší, kdyby nebyla válka vývoj jejich zastavila. Odbory seskupeny jsou v okrsky, jež tvoří dobrou síť organizační a starají se o uvědomování, podporu i vzdělání českých menšin. Téměř každý odbor má svou knihovnu a divadelní jeviště, pořádá přednášky, odbírá časopisy. Některým menšinám zabezpečila N. J. S. spolková střediska, a to v Čouši, Ervěnicích, Březnici nad L., Warnsdorfu, Broumově, České Lípě, Hylvátech, Lanškrouně a Václavech.

Velmi dobrá jest organizace sokolská v severočeských menšinách, kdež působí celkem 54 jednoty. V Českém Šumburku, Mostě, Nových Verneřicích, Teplici a Bílině jsou sokolské jednoty vlastníky národních domů.

Odborů Ústřední Matice Školské jest 30. Spolků nesloučených jest kolem 600, jsou

tedy české menšiny na severu soustředěny v 800 spolicích:

Konsumní spolky po počátečních krisích dobře se ujaly a zdárně působí; některé vládnou značným kapitálem. Stavební družstva měla méně štěstí následkem nepřátelského odporu obecních úřadů jako stavebních orgánů. Národní domy v Trutnově a Podmoklech jsou záslužnými díly stavebních družstev.

O kulturní vyspělosti svědčí množství veřejných knihoven a čítáren, jež si menšiny samy vydržují bez přispění obcí a veřejných orgánů. Divadelní představení jsou navštěvována jako nikde jinde, a hraje se velmi často, také kočující společnosti divadelní rády po smíšeném území putují.

Hojně se odebírají české časopisy. Pražských denních listů českých jde do smíšeného kraje severočeského daleko více, než pražské Bohemie i Tagblattu. V Teplici vychází menšinový časopis soc. demokratický Severočeský dělník; před válkou vycházel nar. soc. časopis v Mostě, neodvislý v Teplici, a vydávány byly české listy v Liberci, Trutnově, Liběchově atd.

O hospodářské síle českých menšin svědčí peněžní ústavy, jež dobře prosperují, ač odkázány jsou z velké části na drobné vkladatele. Záložny jsou v obcích: Most, Duchcov, Terezín, Postoloprty, Lovosice,

Liberec, Jablonec nad N., Dub Český, Hodkovice, Trutnov. V Č. Dubě jest též okresní hospodářská záložna. V Teplici a České Lípě působí dobře sběrný záložný Otčiny. Záložní a úvěrní ústavy (Raiffeisenky) jsou v Ústí nad L., Litoměřicích, Č. Šumburce, Orlicce, Kolečovicích. V Liberci jsou filiálky Živnostenské banky a České Banky, v Karlových Varech filiálka Živnostenské banky.

Čeští advokáti působí v Duchcově, Mostě, Litoměřicích, Lovosicích a Liberci. Před léty byl též český advokát v Trutnově.

V o l b y.

Volební řády obecní a zemský jsou pro české menšiny krajně nepříznivé. O volbách do zemského sněmu nelze ani hovořiti. V obcích uplatňují se Češi v Ranné, Václavech, Řeži, Bezděčině, Brněnci atd. V Kopistech u Mostu měli před léty Češi III. sbor. Obecních voleb se kromě toho zúčastňují v Terezíně, Lomu, Čouši, D. Nemajově a j., ale spravedlivé jejich nároky nedocházejí náležitého uplatnění.

Ani při volbách do říšské rady není lépe. Dle statistiky připadá v Čechách 1 německý poslanec na 53.000 lidí, jeden český poslanec na 56.000 lidí. Náleželi tedy na severočeské menšiny při nejmenším 4 poslanci. Nemají ovšem ani jednoho. Roku 1907, při

prvních volbách za platnosti nynějšího volebního řádu, učiněn byl pokus se sčítacími kandidaturami národními, a dopadl velmi pěkně. Čeští kandidáti dostali 10.000 hlasů, z čehož 7200 připadlo na volební skupiny podkrušnohorské. V některých obcích čeští kandidáti docílili i většiny. Tak v Lomu z 1318 odevzdaných hlasů znělo 705 na českého kandidáta, v Čouši ze 739 odevzdaných hlasů 433, v Libkovicích z 202 hlasů 104. I v obcích, kde nebylo žádné české organisace, nebo kde při sčítání nebyl zjištěn ani jediný Čech, dostali čeští kandidáti slušný počet hlasů.

JAN DVOŘÁK:
ČEŠTINA U ÚŘADŮ
V „DEUTSCHBÖHMEN“.

Rovnoprávnost němčiny s češtinou před úřady v království Českém vyslovena byla vlastně až Obnoveným zřízením zemským z roku 1627, kde výslovně se praví: „A ponevadž tomu milostivě chtíti ráčíme, aby řeč česká a německá v Našem dědičném království Českém zároveň průchod a vzrůst svůj měla, protož spisové buď v české nebo německé řeči podávány býti mají...“ Toť prvý zákonný podklad, na němž v král. Českém spočívá právo rovnoprávnosti němčiny s češtinou. Před tou dobou byla čeština jazykem v ý h r a d n ý m u úřadů v království Českém. Ačkoliv Obnovené zřízení vysloвило teprve rovnoprávnost němčiny s češtinou, přece jen postupem času čeština stále zatlačována z úřadů i ze škol, a teprve koncem století 18. a počátkem 19. obtížně pracovala se k novému rovnoprávnějšímu postavení s němčinou. Rok 1848 přinesl po té stránce rovnoprávnosti češtiny

v celém království Českém prvý úspěch značnější: oba kabinetní listy Ferdinanda V., prvý z 23. března 1848, druhý pak z 8. dubna téhož roku, kde již nacházíme větu: „Národnost česká budiž položena za základ tak, že se česká řeč ve všech větvích státní správy a veřejného vyučování s řečí německou v úplnou rovnost staví.“ Rozdíl v obou těchto zákonných aktech — v Obnoveném zřízení zemském z roku 1627 a v kabinetním listě z roku 1848 — jest samozřejmý: v prvním určuje se rovnoprávnost němčin y s češtinou, ve druhém pak rovnoprávnost češtin y s němčinou. To, co mezi oběma těmito zákony leží, právě znamená těžké a hrubé bezpráví na národu českém a neoprávněné vyloučení jeho řeči ze škol i z úřadů veřejných.

Celkem však oboujazyčnost, která je vůdčí zásadou obou těchto státních aktů, i v moderních programech české politiky byla přijímána vždy za princip. Bylo po celou tu dobu vrcholem české politiky žádati, aby ve všech úřadech v království Českém měla čeština stejné a rovné právo s němčinou, t. j., aby česká i německá podání u všech úřadů v království Českém byla přijímána, projednávána a vyřizována tou řečí, kterou se stala. Uchýlila-li se česká politika tu či onde od této zásady, v brzku ozvaly se protesty proti takovému

upouštění od základních práv češtiny, protesty, jak je na příklad zdůraznil Prokop Grégr ve svém článku z 22. března 1902, otištěném v Národních Listech dne 23. března 1902 a vydaném později ve zvláštní brožuře pod nadpisem: „Jednojazyčnost nebo dvojazyčnost?“

Němcům však snaha po rovnoprávnosti češtiny s němčinou v úřadech nebyla nikterak vhod. Za dobu absolutismu příliš uvykli si na nadprávi němčiny ve všech úřadech, zejména státních, a těžko loučili se s ním. I když pak čeština konečně jakž takž dobyla si svých práv v nitru Čech, Němci tím houževnatěji bránili se, aby provedena byla rovnoprávnost češtiny s němčinou i v území, osídleném z valné části německým obyvatelstvem. Němečtí úředníci, jako Němci vůbec, od jakživa neradi přiučovali se češtině a neměli tedy pro rovnoprávné úřadování potřebné kvalifikace. A zde právě tkví jeden z kořenů neustálého volání po jednojazyčném území v království Českém, po území německém, volání, jež jednou vrcholí v tak zvaném „uzavřeném území“, po druhé v „Provinz-Böhmen“, nejnověji pak v tužbách po „Deutschböhmen“.

Hlasy německé, které volají po rozdělení království Českého na část ryze německou a na část českou, kde by němčina ovšem

podržela všechna svá práva, lze v době moderní stopovati zpět až do roku 1848. Tehdy sešli se 31. srpna němečtí důvěrníci z království Českého v Teplici a shodli se na tomto usnesení: „Němci v Čechách bezpodmínečně odmítají každou solidaritu a splynutí s Čechy (Czechen) v provinciální správě a v provinciálním zastoupení. Žádají pro provincie, zastoupené v říšské radě, zrušení provinciálních sněmů a domáhají se konečně rozdělení provincií... dle jazykových hranic“. Toť prvé volání po administrativním rozdělení království Českého.

Že snahy, čelící k roztržení Čech, měly z valné části původ svůj v jazykové neznalosti a neschopnosti německého úřednictva, toho zajímavý doklad naléztí lze v knize prof. Dra Heřmana Hallwicha, kterou vydal v roce 1886 v Lipsku. Jsou to vlastně dějiny města Teplice, jak označuje název knihy: „Töplitz. Eine deutsch-böhmische Stadtgeschichte.“ V poslední kapitole této knihy zmiňuje se pisatel o poměrech, jaké v roce 1886 panovaly v království Českém, a zejména o snahách, které mají za účel provéstí rovnoprávnost češtiny s němčinou také v „uzavřeném“ území německém. A tu praví Hallwich (str. 455) doslovně: „Němec v Čechách jest úplně vyloučen z ucházení se o soudcovský, nāvlad-

nický nebo politický úřad ve své vlastní domovině. Teplický rodák nemůže býti dnes veřejným úředníkem v Teplici, Němec z Čech úředníkem v Deutschböhmen.“ Mimoděk tím prof. Hallwich upozornil na podstatu celé této otázky: na naprostou jazykovou neznalost a neschopnost německého úřednictva státního, jež právě německým politikům poskytla tak pohodlné a lehké půdy pro domáhání se administrativního rozdělení Čech a nyní i pro volání po „Deutschböhmen“.

Chceme-li posuzovati poměry v území zněmčeném, jež má býti podkladem pro utvoření „Deutschböhmen“, nemůžeme vzíti ovšem za základ stav, jak jeví se dnes za války, nýbrž je nám přihlédnouti ke zjevům v době předválečné. Za války i v tomto směru jsou poměry mimořádné. Nechceme tím říci, že by snad byly na prospěch češtiny; naopak: právě v době válečné Němci tím spíše potlačili v území uzavíraném každé — i sebe poslednější — právo, kterého uhájila si čeština z doby předválečné. Právě však, že poměry za války jsou mimořádné, nechceme ve svém líčení obíratí se jimi, nýbrž vrátíme se k dobám před válkou.

A tu ovšem v celku lze říci, že čeština byla u úřadů veřejných v uzavíraném území opravdovou pöpelkou. U všech úřadů,

i u úřadů státních, nápisy z valné části ryze německé. Jen sem tam některé okresní hejtmanství ještě aspoň na vývěsním štítu zachovalo si na druhém místě také skromný nápis český. V kancelářích Čechu na český pozdrav nedostalo se ani slůvka, na českou otázku bylo mu mnohde odpovědí jen pokrčení ramen nebo němý a mrzutý pokyn německého úředníka, že má jíti k úředníku jinému. Písemná vyřízení, pokud vůbec vydávána byla česky, byla psána ubohou češtinou, mnohde vůbec nesrozumitelnou, plnou chyb a nesprávností. Razítka úřední bývala německá. Zkrátka: němčina všude měla převahu a čeština byla odstrčena do nejposlednějšího koutka, odkud vytahována byla jenom po velikých protestech a stížnostech, a kdež ji trpěli pouze z milosti.

Již dávno před nynějším voláním po „Deutschböhmen“ snažili se Němci f a k t i c k y vyloučiti české úřadování z území „uzavřeného“. Jest zajímavo, že již v roce 1835 chtěl c. k. krajský soud v Chebu ustanoviti tlumočníka č e š t i n y. Tehdy ještě — v roce 1836 — pražský apelační soud dal mu však naučení, že „ustanovení tlumočníka pro českou řeč nemá místa, neboť dovoleno jest zříditi tlumočnický jen pro cizí řeči, řeč česká však jest řečí z e m s k o u a s o u d n í, v níž každý má právo listiny psáti a před soudy jednati“. (Dr. J. Kapras:

„Přehled vývoje české jazykové otázky“.) Němci však od svých snah neupustili vůbec. Vývojová křivka od tohoto případu chebského postupuje, až konečně zříme po celé téměř desetiletí před válkou, že u soudů v území zněmčeném prohlašuje se čeština za jazyk v z e m i n e o b v y k l ý, že zamítají se české žaloby a česká podání, anebo vyřizují se německy. Vyjmenovati řadu soudů, kde se tak dělo, znamenalo by uváděti téměř všechny soudy ve zněmčené části království Českého.

Že při tom docházelo někdy k případům komické příchuti, jest přirozeno. Jedno oddělení teplického soudu okresního na př. zamítalo česká podání, poněvadž v Teplici prý jest česká řeč „řečí v zemi neobvyklou“, druhé oddělení však je nejenom přijímalo, nýbrž i česky vyřizovalo, poněvadž soudcem byl tam Čech. Stalo-li se, že český soudce z druhého oddělení po dobu jeho dovolené zastupoval Němce z prvního oddělení, na jednu i v prvním oddělení teplického soudu byla čeština řečí v zemi obvyklou, a klidně byly tam vyřizovány české žaloby a česky. A tak poznenáhlu opravdu petrifikován pojem české řeči u těchto soudů ne jako řeči v z e m i obvyklé nebo u s o u d u obvyklé, nýbrž dokonce jako pojem řeči u s o u d c e obvyklé. Úřad přestával tu již býti úřadem pro obecenstvo, pro lid, poněvadž jazykově

řídil se čistě kvalifikací a národním cítěním toho kterého soudce. Právní bezpečnost dána byla ovšem ve psi, neboť jisto jest, že zamítáním českých žalob, českých exekucí, českých podání ve věcech knihovních atd. způsobovány byly českým stranám nejenom útraty na marné rekursy, nýbrž dokonce i značné nebezpečí pro dobytelnost pohledávek. Tak soudy.

Nejinak tomu bylo a jest u úřadů politických. I tam všude němčina byla řečí panující a čeština odstrčena do posledního koutku. Do politických úřadů ve zněmčeném území dosazováni úředníci němečtí, jejichž kvalifikace jazyková omezovala se jen na znalost jazyka německého. Jest přímo strašno čísti česká vyřízení nebo české protokoly, které psali tito nedoukové. Neodvážily se sice politické úřady dosud prohlašovati, že u nich čeština je řečí neobvyklou, ale donucovaly svým chováním a jednáním české lidi, že na konec raději dali si líbiti německá vyřízení, než aby dostávali vyřízení sice česká, ale tak vadná a popletená, že jim nerozuměl vůbec nikdo.

Ne jiné poměry byly i na poštách, tedy v úřadech, které pro každodenní i obchodní styk obecnstva mnoho znamenají. Také z pošt poznenáhlu odstranění všichni čeští úředníci a následkem toho znemožněn styk českých stran s úřadem. Úřední tiskopisy

vydávány byly pouze německé, a bylo třeba vždy důrazných stížností u ředitelstva poštovního v Praze, aby aspoň z části tyto nepěkné poměry došly nápravy. Vyřízení, kterých mám po ruce celou řadu, zněla stereotypně. Cituji na př. jediné jen, z 9. srpna 1909, č. 142.117/I.-a: „Ke stížnosti z 15. dubna 1909 dává se Vám věděti, že bylo učiněno opatření, aby úředníci poštovního a telegrafního úřadu v Mostě, zejména ve styk s obecnstvem přicházející, byli mocni obou zemských jazyků.“ Tím ovšem celá věc byla vyřízena.

Také razítka poštovních úřadů poznenáhlu zněmčena i tam, kde dříve užívalo se razítek oboujazyčných. Mám ve své sbírce otisků razítek poštovních úřadů ze zněmčeného území zajímavý doklad, že v roce 1882 užíval c. k. poštovní úřad v Teplici ještě razítka s označením: „Teplitz-Stadt, Teplice-město“. Po té době razítko ono zmizelo. Také razítko c. k. telegrafní stanice v Novém Světě v Krkonoších bylo ještě v roce 1873 oboujazyčné se zcela správným českým textem. Razítko poštovního úřadu téhož místa bylo již tehdy ryze německé. Že i jinak poněmčována jména poštovních úřadů, vidno z jiného dokladu, jež rovněž chovám ve své sbírce. C. k. poštovní úřad v Dobřanech u Plzně užíval v roce 1889 poštovního razítka, jehož německý text

zněl: „Dobřan“; později okolo roku 1900 objevuje se již nové razítko, v němž název tohoto poštovního úřadu změněn na němečtější: „Dobrzan“. — Byla-li podána stížnost, že razítko poštovní je ryze německé, odpovídalo c. k. poštovní ředitelství zase stereotypně (na př. ve vyřízení ze dne 26. září 1902 č. 115.537/IX. A), že německé razítko bylo již u tohoto poštovního úřadu v užívání před 5. dubnem 1897 (jazyková nařízení Badeniho), a že tedy podle ministerského nařízení ze 14. října 1899 nelze na tom ničeho měniti!

Ještě hůře, než politické úřady, vystupují úřady berní a finanční vůbec. Tam čeština odstrčena jest teprve, českých vyřízení, českých platebních rozkazů, upomínek atd. domáhati se musí čeští poplatníci jedině zdlouhavými a obtížnými stížnostmi. Důsledky těchto stížností pocíťují pak na sobě ihned, jakmile jen poněkud s plněním berní povinnosti se obmeškají.

Trpkou kapitolou v germanisaci části naší vlasti jsou ovšem dráhy, bez ohledu, jsou-li to dráhy státní nebo soukromé. Dráhy, t. zv. soukromé, jsou sice také — podle úsudku každého rozumného člověka — podnikem veřejným, poněvadž slouží veřejné dopravě, avšak ředitelství těchto drah staví se na jiné stanovisko a vedou správu ryze německy. Pověstnou v tom

směru stala se zejména dráha Ústecko-Teplická, kde u pokladny na českou žádost o lístek nedostane se českému člověku vůbec odpovědi, nebo nanejvýš posměšné poznámky, ovšem německy pronesené, že stanice toho jména neznají. A toto stanovisko dráhy ústecko-teplické potvrdil ve známém sporu o nahrazení pokuty, kterou cestující zaplatil, když vstoupil do vlaku bez lístku, také c. k. okresní soud v Teplici, prohlásiv, že pro dráhu ústecko-teplickou, jako dráhu soukromou, neplatí regulativ železniční, a že tedy není vůbec povinna úřadovati s českými cestujícími česky. Důsledek toho jest ovšem, že všechny nápisy na dráze ústecko-teplické, všechny jízdní řády, všechny jízdní lístky, vyhlášky atd. jsou pouze ryze německé. — Podobně jest tomu i u jiných drah, tak zv. soukromých, zejména u jiho-severo-německé spojovací dráhy, která, pokud probíhá územím zněmčeným, vydávala jízdní lístky pouze ryze německé. Na stížnost v té věci odpovědělo mi ředitelství této dráhy českým listem, datovaným v Liberci dne 30. dubna 1909 č. 4655 R, prostě: „Až dosud neobjevila se nutnost k vydávání oboujazyčných jízdních lístků ve stanici Rychnov u Jablonce“. A tím byla stížnost má vyřízena úplně.

Také státní dráhy snaží se, aby nepo-

rušovaly jazykové jednotnosti zněmčeného území dvojjazyčnými nápisy, jízdními řády atd. Charakteristické po té stránce jsou na př. poměry velkého nádraží státní dráhy v Ústí nad Labem. Sem tam ještě před lety objevovala se na tomto nádraží na druhém místě také čeština. Rok od roku však užívání její upadalo. České nápisy mizely jeden po druhém, až zbyly pouze na dvou nebo třech místech. Čeští úředníci i z tohoto důležitého nádraží poznenáhlu vypuzeni, takže dnes těžko jest s úředníkem železničním zde domluvit se česky. Stížnosti, zapisované do knihy stížností, jsou marny. Dostaneš-li se ke knize a zapíšeš-li českou stížnost, můžeš se vsí určitostí předpovídati, že vyřízení se ti vůbec nedostane. Pošleš-li stížnost ředitelství státní dráhy, nedostaneš odpovědi také. Ještě v roce 1913 stěžoval jsem si do neustálého mizení českých nápisů na nádraží ústeckém, upozorňoval jsem, že i tak důležitý pro obecnost nápis, jako jest zákaz průchodu čekárnou, jest napsán pouze německy, že také tabulky, dle nichž není dovoleno vstupovati bez platného jízdního lístku nebo lístku peronního, jsou pouze německé, ale na mou stížnost nedostalo se mi odpovědi do dneška. Zapadla prostě někde do koše.

Na zastávce státní dráhy „Trnovany-Novosedlice“ jsou sice některé nápisy obou-

jazyčné, ale výdejna lístků, umístěná v soukromém bytě obchodníka, jemuž je výdej svěřen, označena jest pouze německy, ačkoliv jest to jistě věc, pro cestující obecnostvo důležitá, neboť Čech neví vůbec, kde si má koupiti lístek na této zastávce, nemající vlastní budovy. Také zde neměla stížnost má vůbec výsledku.

Úřady samosprávné v území zněmčeném úřadují pouze německy. U obce kterékoliv, i když tajemník ještě česky dovede, česky se nedomluvíš. Jest mu to prostě zakázáno. Nápisys jsou ryze německé i tam — jako na př. v Lomu u Duchcova —, kde Čechů v obci je převážná většina. Také tabulky orientační se jmény obcí a měst jsou ryze německé, mnohde ještě s poznámkou: „Provinz Böhmen“, nebo dokonce „Provinz Deutschböhmen“, ačkoliv všechno to přímo odporuje platnému zákonu. Také razítka obcí a okresních výborů jsou německá. V dobách, bezprostředně následujících po jazykových nařízeních Badeniho, počal se objevovati na pečetích okresních výborů ve zněmčených místech místo českého lva, který dosud byl obvyklým, obraz — Germanie.

Podobné poměry jsou i u ostatních veřejných úřadů v území zněmčeném, zejména také při úřadech horních, ačkoliv zde právě mělo by býti práva češtiny

šetřeno tím spíše, poněvadž interese — horníci — jsou z převážné většiny Češi. Vedlo by však příliš daleko, abychom o jednotlivostech, jak jeví se pozorovateli, se rozepisovali.

V celku lze tedy říci, že v době předválečné čeština u veřejných úřadů v území zněmčeném byla úplnou a všeobecně odstrkávanou popelkou. Němci snažili se — a v tom jim vláda poskytovala vždy ochotně všechnu pomoc — aby se z území zněmčeného odstranily všechny stopy živé češtiny. Tak poznenáhlu připravováno toto území na to, co nyní přišlo, na „Deutschböhmen“. České menšiny — velmi početné, pevně zorganizované, hospodářsky významné — umlčeny u úřadů téměř úplně, a tím připraveno vše pro chvíli, kdy bylo možno, díky soustavné práci německé, ohlásiti požadavek nejen již administrativního rozdělení země, nýbrž úplného osamostatnění oné její části, jež jest prohlašována, třebaš vědomě falešně, za německou.

Jazyk český vytlačen od soudů téměř úplně. Ve zněmčeném území přestal býti jazykem zemským, a každý německý soudce jinak vykládá si pojem jeho obvyklosti v úřadě. Každý jinak, ale každý tak, aby německá věc nebyla poškozována a hlavně, aby pohodlný úředník nemusil se také doučovati češtině, které nezná. Marno bylo,

že 19. ledna 1886 sněm království Českého, který zajisté byl oprávněn vykládati pojem zemského jazyka, usnesl se: „Sněm vyslovuje to přesvědčení, že dle platných zákonů v celém obvodu království Českého čeština i němčina jsou rovnoprávnými jazyky zemskými a mají jako jazyky v zemi obvyklé platnost, tak že je každému volno, aby při soudech a úřadech veřejných veškeré své stížnosti a podání jazykem českým neb německým činil, a že veškeré úřady jsou povinny v celém postupu instančním v řeči podání jednati a vyřizovati.“ Také Němci změnili své stanovisko, které v letech osmdesátých bylo poněkud jiné, než nyní. V memorandu ze dne 4. února 1880, podepsaném zemskými a říšskými poslanci německými z království Českého, mluví se nejdříve o rovnoprávnosti jazyka v úřadech a soudech, a Němci vyslovují se tu proti zavedení češtiny do úřadování vnitřního. O tom, že každý může se obrátiti na všechny úřady a soudy svým jazykem, a že se mu dostati musí v tomtéž jazyku i vyřízení, řekli Němci, že požadavky českého memoranda jsou jen opakováním toho, „was bereits tatsächlichen geübt wird“, čímž uznali obvyklost češtiny i u soudů v území zněmčeném. (Dr. Josef Herold: „O české řeči úřední“ v polemice s posl. Drem Bachmanem.)

Dnes ovšem stanovisko německé jest docela jiné. Podařilo se jim po dlouholeté práci konečně dovésti věci tak daleko, že z úřadů ve zněmčeném území čeština vyplněna co nejvíce, odstrčena do nejzadnějšího kouta, kde živoří a vymírá. Dosud dělo se tak zcela protizákonně, proti všem ústavně zabezpečeným právům, ze zlovůle německých lidí a jaksi via facti. Kdyby mělo skutečně dojíti k utvoření „Deutschböhmen“, pak by tento stav, dnes nezákonný a protiprávní, stal se stavem, opřeným o zákon, a čeština v této části království Českého byla by i právně pocho-
vána docela.

FR. BĚLEHRÁDEK:
ČESKÉ ŠKOLY
V „DEUTSCHBÖHMEN“.

Podle zákona ze dne 24. února 1873, čís. 17. z. z., a to podle §u 21., který punktacemi z r. 1890 zůstal nezměněn, zahrnuje každý školní okres zpravidla veškeré školní obce, jichž školy „leží v témže okresu politickém“. Jestliže se školní obce téhož politického okresu co do jazyka vyučovacího od sebe různí, utvořeny z nich dva okresy školní, z nichž jeden obsahuje všecky německé školní obce, druhý všecky české školní obce; když obcí školních některého jazyka nebylo tolik, aby mohly utvořiti samostatný školní okres, přiděleny nejbližšímu školnímu okresu svého jazyka. Dále se ustanovuje: „Je-li v politickém okresu některá školní obec co do jazyka smíšená a jsou-li v ní zřízeny školy německé a české a nedají se rozdělit na dva okresy školní, zůstane tato obec ve svém posavadním školním okresu“. K tomu jest hned poznamenati, že český text zákona

se různí od znění německého. V českém textu se totiž praví, že v š e c h n y č e s k é š k o l y mají tvořiti školní okres a druhý všechny německé školy v okresu, kdežto německý text, který se také provádí, mluví o školních obcích. Politický okres dělí se tedy na školní okresy teritoriálně podle obcí, nikoliv národnostně podle škol, kdežto zemská školní rada jest rozdělena národnostně; českému oddělení podléhají české školy, německému německé.

Ustanovení tohoto zákona, který ustálil stav, jaký byl roku 1873, způsobilo, že na české školy menšinové, nebo správně řečeno, na české školy národnostní, dozírá německá okresní školní rada, kdežto na německé školy v českých okresích zase dozírá česká okresní školní rada. Také návrhy na zřizování národnostních škol nových má činiti podle tohoto zákona okresní školní rada jinojazyčná, tedy o českých školách — německá. Bylo by marno očekávati, že by německé okresní školní rady samy takový návrh činily. Naopak: vývoj menšinového školství českého se dál a děje vždy proti vůli okresních školních rad, zvláště uváží-li se, že okresní školní rady ve smíšených okresích jsou voleny ze zástupců obcí, z odborníků učitelstva školství posavadního (tedy německého), ze zástupců společností náboženských a

z okresního hejtmana jako předsedy, takže v takové okresní školní radě zástupcové německé samosprávy mají většinu. Český okresní školní inspektor, na české školy dozírající, takto složené okresní školní radě zprávy podává, má postavení velmi svízelné, any návrhy jeho šmahem se zamítají. Nejsou-li tedy ještě ve všech smíšených okresích školních v král. Českém také školy české, plyne z toho jen, že překážky pro zřizování škol, a to i soukromých, jsou tam nepřekonatelné, a neplyne z toho, že v nich není českých menšin.

Největší část okresů politických i školních, ve kterých není české školy, jest na severozápadě Čech. Jsou to okresy: Přísečnice, Jáchymov, Nýdek, Kraslice, Cheb, Aš, Falknov, Karlovy Vary, Kadaň, Žlutice, Teplá, Mariánské Lázně, Planá, Tachov.

Úřední schematismus obecných škol, vydaný roku 1901, nenapočítal českých dětí pouze v Aši, kdežto ve všech ostatních okresích konstatuje v německých školách i české dívky. V samém Chebu přiznává statistika dívky českých rodičů, ve falknovském okresu napočítala jich dokonce 394, z nichž nejvíce bylo v samém Falknově, dále v Königswartu a Neusattlu. V tomto místě dokonce

jich bylo napočítáno 106, kdežto Čechů napočítáno tam roku 1890 pouze 15(!). Ve S v a t a v ě a C í d i c í c h napočítáno rovněž úředně přes 100 dítek českých. V s a m ý c h K a r l o v ý c h V a r e c h činil Dr. Engel pokus o zřízení české školy. Tedy ani toto nejryzejší území německé není bez českých menšin, jež školská statistika zamlčeti nemohla, takže z těchto okresů jest pouze A š ryze německým.

Další skupina německých okresů bez českých škol jest na severu Čech; totiž okresy: Š l u k n o v, R u m b u r k, W a r n s d o r f, J a b l o n n é a Č e s k á L í p a s M i m o n í. Avšak právě v těchto čtyřech okresích jest podle zmíněné školské statistiky tolik českých dítek, že by tam měly býti již dávno zřízeny české školy, a to nejenom soukromé, nýbrž i veřejné. V okreseu jablonském napočítáno 120 českých školních dítek, v rumburském 130, v českolipském jest úředně zjištěno na 800 českých školních dítek, nejméně je jich ve šluknovském, totiž 53 českých dítek.

Posledním okresem, ve kterém nejsou české školy jest okres f r ý d l a n d s k ý, avšak i tam jest napočítáno úředně 226 dítek českých, v samém Frýdlandu pak tolik, že by stačily na zřízení školy veřejné, kdyby se zřizovala iniciativně z potřeby paedagogické.

Tím však jest počet ryze německých okresů vyčerpán. Mezi skupinou západní a severní, jsou severní smíšené okresy pohraniční: chomutovský, mostecký, teplický, duchcovský, ústecký a děčínský, k nim druží se Dubá, Litoměřice, Žatec, Podbořany.

Poměr obyvatelstva v těchto okresích jest takovýto podle „Místopisu školních obcí v král. Českém“, vydaného loňského roku: V Děčínsku 946 Čechů, 64.944 Němců, s veřejnou i matiční školou v Podmoklech. V Dubsku, a to pouze v soudním okresu štětském 834 Čechů a 10.766 Němců (matiční škola a opatrovna v Liběchově). Úředně však napočítáno v okrese dubském v různých místech na 500 dítek. V některých místech by tam měly býti otevřeny ihned školy. Duchcovsko — Čechů 21.240, Němců 61.572. České veřejné obecné školy, a to několika-
trídní jsou: v Duchcově, v Hrobech, v Ledvicích, v Oseku, v Bílině, v Brežánkách, v Hostomicích a ve Světcí. Ve všech těchto místech jsou opatrovny Ústřední Matice Školské a kromě toho obecné matiční školy v Libkovicích a Hostomicích (tato pro dítky z obcí sousedních).

V škol. okrese chomutovském Čechů napočteno 748, Němců 40.617. Čechové tam mají školu obecnou v Ervěnicích, vybojovanou stávkou, a opatrovnu Ústřední Matice Školské. Některé děti z okresu chodí do blízkých Třebušic. V okresu jest napočteno úředně 353 českých dětí, veřejná škola by mohla býti ihned otevřena v samém Chomutově. — Pro posouzení hodnoty úřední statistiky budiž uvedeno, že v Ervěnicích bylo napočteno úředně 33 škol. dětí českých, kdežto do veřejné české školy chodilo na př. roku 1914—15 184 žáků. — Litoměřice. V okresu litoměřickém veřejné školy jsou: 4třídní v Litoměřicích, pak školy v Terezíně, Třebenicích. Školy Ústřední Matice Školské: v Lovosicích, Podsedicích — ve všech těchto místech jsou opatrovny Ústřední Matice Školské. Počet obyvatelů: 18.325 Čechů, 52.558 Němců; podle úřední statistiky pouze v Dlažkovicích napočteno 132 českých dětí, německé žádné. Část obcí z politického okresu litoměřického přidělena jest k okresní školní radě roudnické; ostatní české školy zůstaly pod německou okresní školní radou v Litoměřicích. Škol. okres Most: Počet obyvatelů: Čechů 25.041, Němců 68.787. — Veřejné školy jsou vesměs vybojova-

né po školách matičních. Veřejné školy: v Mostě (17třídní), v Čouši (11třídní), v Dol. Jiřetíně (6třídní), v Kopistech (16třídní), v Maltýru (Záluží) 10třídní, Litvínově Horním (8třídní), v Lomu (20třídní) a Třebušicích. Vedle toho školy Ústřed. Matice Školské; v Dol. Litvínově (4tříd.), v Třebušicích (jednotřídní, pro dívky z Komorán), v Louce a Obrnicích, opatrovny Ústřední Mat. Školské: v Mostě, Čouši, Kopistech a v Bruchu, opatrovna Zemské komise v Horním Litvínově. — Ve všech obcích okresu mosteckého jsou velmi početné menšiny české, ve všech školách německých jest ještě značný počet českých dětí. Podbořany: v soudním okresu jesenickém. Počet obyvatelů: Čechů 1059, Němců 13.993. — Školy Ústřední Matice Školské: v Kolečovicích, Přehořově a Řeži. Podle statistiky úřední bylo roku 1901 v okresu podbořanském 466 čes. dětí; pravý počet zjistí se násobkem podle vzoru ervěnického. — V okresu teplickém: Počet obyvatelů: Čechů 12.851, Němců 86.679. Školy veřejné: v Běhánkách, Košťanech, Proboštově, Teplicích a Trnovanech. Školy matiční: v Běhánkách (pro dívky z okolí), v Novosedlicích,

P r a s e t i c í c h. Při školách veřejných i soukromých jsou opatrovny Ústřední Matice Školské. Škola v S o b ě d r u h á c h, správním soudem již povolená, není do dnešního dne otevřena. Dítka chodí do matiční školy v Trnovanech. Ani „česká“ místní školní rada v Sobědruhách, ani německá c. k. okresní školní rada v Teplicích, ani c. k. zemská školní rada nespíchají otevření tuto vybojovanou českou školu. V okrese Ústí nad Labem: Počet obyvatelů: Čechů 6.392, Němců 108.512. Veřejná škola v Ústí nad Lab. (v Březnici), již před časem vybojovaná, doposud neotevřena i vydržuje tam školu a opatrovnu Ústřední Matice Školské. Budova matiční v Předlicích zapečetěna. Veřejná škola v Chabařovicích byla zřízena na žádost rodičů bez školy matiční. V Ústí n. Lab. jest mimo to opatrovna matiční. V okrese Ústí n. Labem jsou početné menšiny české a mělo by tam býti zřízeno ještě několik veřejných škol. — **O k r e s ž a t e c k ý:** Školy Ústřední Matice Školské: v Ž a t c i 4třídní s opatrovnou, v K o u n o v ě 2třídní, v P o s t o l o p r t e c h 4třídní s opatrovnou. Škola veřejná: v O p o č n ě, z politického okresu lounského podléhá okresní školní radě v Ž a t c i zrovna tak jako matiční škola v R a n n ě z polit. okresu lounského.

Mezi německými škol. okresy severočeskými bez českých škol vklíněn jest okres: liberecký, k němuž se připojuje okres jablonecký, k tomu pak okres jilemnický, načež následuje okres vrchlabský a trutnovský. Ve všech těchto okresích najdeme české školy a české menšiny, po školách toužící. — Okres jablonecký: Počet obyvatel: Čechů 6.568, Němců 90.939. Veřejné školy: v Popelnici, v Čes. Šumburku, obě 2třídní. Maticní školy: v Jablonci a v Rejdicích. V okreseu jabloneckém bylo by potřeba ještě několika škol a všechny by byly dětmi naplněny, neboť tam není ani jediné obce, ve které by nebyla početná česká menšina. Okres jilemnický jest okres český až na Roketnicko. Ale škola Ústřední Matice Školské v Harrachově, v tomto okreseu zřízená, přidělena jest dozoru okresní školní rady ve Vrchlabí, kam patří i škola německá. Okres Liberec: Počet obyvatel. Čechů: 5.013, Němců 57.941. Školy veřejné: v Liberci městě, v Hor. Růžodole a v Bezděčíně (z okresu turnovského). Školy soukromé a Ústřední Matice Školské: v Liberci, Hodkovicích, při obou školách opatrovna. Okres Vrchlabí: Školy Ústřed. Mat. Školské: v Harrachově-Nov. Světě

(z okr. jilemnického) a ve Vrchlabí. Opatrovna v Novém Světě-Harrachově. Soukromá škola: ve Štíkově (z okresu novopackého). Kromě toho přiškoleny z tohoto okresu obce: Stupno (aby děti byly nuceny chodit do školy německé), Vidochov, Nedaříž a Borovnice bez českých škol. Na tomto okresu jest patrný účel §u 21. zákona o dozoru na školách.

Sousední politické okresy, totiž: broumovský, králové-dvorský a trutnovský jsou rozděleny každý ve 2 školní okresy: český a německý. Patříť do hejtmanství broumovského soudní okres Police nad Metují, v němž samém jest 13.078 Čechů a pouze 84 Němců, avšak i v soudním okresu broumovském, pro který jest zřízena německá okresní školní rada, ačkoliv tam není veřejných škol českých, jest na 400 českých dětí v německých školách. V samém Broumově se jich napočítalo 174. Zajímavo je, že v okresu polickém se nenalezlo ani jediné dítě německého jazyka. — Německý okres obsahuje 39 školních obcí, český 16 škol. obcí. Okres králové-dvorský německý: Školy Ústřední Matice Školské: v Dol. Nemajově, Dubenci a v Žírci. V každé německé školní obci jsou české děti. Školních obcí v německém okresu

jest 27, v českém škol. okresu 35. V českém školním okresu jest i německá škola v J o s e f o v ě. — Hejtmanství t r u t n o v s k é rozpadá se rovněž ve 2 školní okresy: německý a český. Patří do něho český soudní okres ú p i c k ý se 16.778 Čechy, 200 Němci, kdežto v trutnovském jest napočteno 1653 Čechů a 45.741 Němců. V T r u t n o v ě jest veřejná škola a opatrovna Ústřední Matice Školské. Menšiny české jsou v každé obci velmi početné. V českém okresu školním jest 10 školních obcí, v okresu německém 47 školních obcí.

Český okres n á c h o d s k ý, n o v o m ě s t s k ý a r y c h n o v s k ý porušují souvislost smíšených okresů, o kterých právě byla řeč, a následuje další skupina okresních hejtmanství, jež jsou rozdělena ve dva školní okresy, totiž okresy: ž a m b e r e c k ý, l a n š k r o u n s k ý, l i t o m y š l s k ý a p o l i č s k ý. V německém okresu lanškrounském jest matiční škola ve V o r l i č c e, v ostatních 30 obcích jsou školy německé; český okres pak má 23 školních obcí. V českém okresu lanškrounském za zmínku stojí německá škola v Č e s k é T ř e b o v é. Okres l i t o m y š l s k ý. Německý okres litomyšlský obsahuje 13 školních obcí, český pak 30 obcí školních. Německý škol. okres p o l i č s k ý dozírá na matiční školu v B r -

něnci. Německý okres tvoří 8 školních obcí, český 20 obcí školních. Do německého školního okresu žamberského patří matiční školy: v Rokytnici a v Těchoníně, pak veřejná škola česká v Liberku z okresního hejtmanství rychnovského. Chrudimskem a Chotěbořskem jest izolován po této straně německý ostrov ve Štokách, patřící do politického okresu německo-brodského. Polit. okres Německý Brod jest rozdělen ve 2 školní okresy; do německého školního okresu patří: matiční školy: v Bedřichově, Červeném Kříži, Hlávkově, Německém Šicndorfě — vesměs na Štocku, a veřejná škola česká v Pohledu. Odškolením obce Dobrodína od Německého Šicndorfu zmařeno zřízení české veřejné školy v Německém Šicndorfu. — Německý okres tvoří 25 školních obcí, kdežto český okres má 49 školních obcí.

Okresem pelhřimovským rozdělen jest tento ostrov od Jindřicho-Hradecka, kde rovněž jsou dvě okresní školní rady. Německá okresní školní rada dozírá na matiční českou školu v Čes. Bernšlágu. Český okres jindřicho-hradecký sestává ze 27 škol. obcí, německý okres pak ze 47 škol. obcí. V sousedním českém okresu třeboňském jest ve smíšené

obci česká škola veřejná v N o v é V s i, povstala ze školy matiční. Pozornosti zasluhuje místo C h l u m e c a S u c h d o l. V Suchdole jest německá škola tovární.

Jihočeskou skupinu smíšených okresů tvoří hejtmanství b u d ě j o v i c k é, k a p l i c k é, k r u m l o v s k é, k l a t o v s k é, d o m a ž l i c k é a s o u s e d n í h o r š o v o t ý n s k é, p r a c h a t i c k é a s u š i c k é, k němuž se řadí K r á l o v i c k o s M a n ě t í n s k e m. V německém okresu budějovickém jsou všechny školy české tohoto okresu, kdežto český okres budějovický nemá škol německých. Vedle škol veřejných zmíniti se jest o školství Matice Školské v Budějovicích a o škole b o r š o v s k é, d o b r o v o d s k é, jež povstaly rovněž ze škol matičních, r o ž n o v s k é a r u d o l f o v s k é, jakož i o opatrovnách, jak Matice Ústřední, tak také Matice B u d ě j o v i c k é. Německé okres. škol. radě v K r u m l o v ě podléhají české veřejné školy: v K r u m l o v ě s o p a t r o v n o u Ústřední Matice Školské. Inspektor této okresní školní rady dozírá též na zveřejněnou matiční školu v H r a n i c í c h, jež patří do okresu kaplického, odkud přiděleny mu i obě veřejné školy na K a p l i c k u, totiž: v R o z p o u t í a S o b ě n o v ě. Český okres krumlovský tvoří

12 škol. obcí, německý pak 36 školních obcí.

Školní okres k a p l i c k ý má jedinou okres. škol. radu německou. České školy podléhají dozoru inspektora okres. škol. rady v Krumlově. Okres p r a c h a t i c k ý o dvou školních okresích. Německá okres. školní rada dozírá jak na veřejnou školu a matiční opatrovnu v P r a c h a t i c í c h, tak také na matiční školu i opatrovnu ve V i m p e r k u.

Okr. s u š i c k ý rozdělen jest rovněž ve dva školní okresy. V německém okresu byla menšinová škola k r o u s o v s k á, jež nahrazena expositurou v N. Chalupách. Tento okres sestává z 29 obcí školních, český pak z 25 obcí. K l a t o v y: Okres politický jest opět rozdělen ve 2 školní okresy, německý a český. V německém okresu jest Č a c h r o v s českou veřejnou školou. Okres d o m a ž l i c k ý: V n ě m e c k é m okresu domažlickém jest škola Ústřední Mat. Školské v P r a p o ř i š t i, v P e l e c h á c h a na Mlýnečku. Okres německý skládá se ze 13 školních obcí a změnití hranice okresu na prospěch českého školství přes všecko úsilí se nepodařilo právě pro překážku § 21 zákona o dozoru na školy. Český okres tvoří 42 školních obcí. O k r e s T ý n H o r š ů v má jedinou okresní školní

radu německou, avšak na veřejné české školy i soukromé vykonává dozor okresní školní rada domažlická. Z matičních škol patří sem blíže j o v s k á a v š e k a r s k á a mimo to pak 11 školních obcí českých. Pro tyto obce nebyla zřízena samostatná okresní školní rada česká. Proč? Školní okres s t ř í b r s k ý (německý) pojal do sebe veřejné školy české: v S u l i s l a v i, v D o b ř a n e c h, N o v é V s i, N ý ř a n e c h, matiční školy pak: v D o l. S e k y ř a n e c h, H o n o s i c í c h, K o t í k o v ě a M a l e s i c í c h, L í n e c h a L i t i c í c h. Matiční opatrovny: v D o b ř a n e c h, L i t i c í c h a N ý ř a n e c h. Mimo to českou tovární školu v S u l k o v ě. Všecky veřejné školy povstaly ze škol matičních. Sousední k r a l o v i c k ý politický okres jest rovněž rozdělen ve dva okresy, kam patří také M a n ě t í n s českou i německou školou a s 12 obcemi, v jichž každé německé škole jsou české dívky a český okres s 32 školními obcemi. Okres s t ř í b r s k ý a k r a l o v i c k ý s M a n ě t í n s k e m připojují se již okresům, na které napřed ukázáno, že v nich není českých škol.

K politickým okresům, které jsou rozděleny ve dva okresy školní, patří ovšem také město P r a h a, které jest rozděleno v okres český a německý.

Německé školy v českém území, zejména israelské a konfesijní, jsou roztroušeny v různých českých okresích.

Statistika školská uvádí české dívky ve školách německých pod titulem, že znají „česky i německy“. Ve všech okresích, vyjma A š, téměř v každé škole německé se takové dívky zjistily a to někde v počtu i v úřední statistice nad očekávání značném. Poněvadž pak jest známo, že žádné děti německých rodičů neučily se až do nedávna česky, soudí se důvodně, že jsou to dívky české. Statistika úřední nepřiznává ráda, že české dívky, jazyka vyučovacího neznalé, se přijímají do škol německých.

Němci postavšivše si justament zříditi, a to na základě teritoriálním uzavřenou provincii „Deutschböhmen“, užívají pro své staré tužby nového hesla: „sebeurčení národa“, věduce, až vymýti platnost článku 19. základních státních zákonů a souvisících s ním předpisů o šetření rovnoprávnosti národní ze svého vytouženého „Deutschböhmen“, že zbaví se také rázem českých škol veřejných i soukromých a nedovolí, aby se nové zřizovaly, i kdyby český národ dosáhl svého sebeurčení, neboť jejich menšinám v Praze a v českém území národ náš již napřed zaručil právo rozvoje. Něm-

cům však ani to nestačí: Prahu i Plzeň reklamují pro sebe. Úmysl jejich jest patrný. Utvořiti ryze německé území z okresů smíšených, území české pak ponechati dvojjazyčným, avšak jen dočasně; začas by se jistě opět poněmčovalo. Tak rozumějí Němci z Čech svému sebeurčení národnímu — poněmčovat nás.

Dr. ANT. HAJN:

KRAJSKÝ SOUD V TRUTNOVĚ.

T. zv. německý rozdvojovací výbor (Deutscher Zweiteilungsausschuss) pod patronací německé Národní rady vypracoval a nákladem jejím r. 1909 vydal ve třech sešitech velikého formátu své návrhy nového soudního rozdělení, zřízení nových krajských vlád a užívání jazyků u státních úřadů v království Českém. Tyto návrhy nebyly ještě pořízeny pod zorným úhlem roztržení království a vybudování nové provincie „Deutschböhmen“; třebaš výbor jmenoval se „rozdvojovacím“, přece jen vypracoval nároky tří zákonův jednotných pro celé království České.

Dle návrhů toužený německý krajský soud v Trutnově chtěl by obejmáti tyto soudní okresy: Trutnov, Žacléř, Maršov, Broumov, Teplice, Hostinné, Hradiště, Vrchlabí a Rokytnice — tedy celkem 9 soudních okresů; z nich sedm již existuje, jeden chtěl by býti pozměněn (Hostinné — na účet okresu královédvorského a novopackého)

a jeden chtěl by býti teprve z brusu nově vytvořen (Hradiště — na účet nynějších okresu královédvorského n. L. a jaroměřského). — Těchto devět soudních okresů rozděleno jest mezi 4 okresní hejtmanství: trutnovské (soudní okresy Trutnov, Žacléř, Maršov), broumovské (okresy Broumov a Teplice), vrchlabské (okresy Vrchlabí a Rokytnice) a posléze hostinské (okres Hostinné a Hradiště).

Do nového krajského soudu trutnovského na úhrnné jeho rozloze 141.093 ha chtělo by býti pojato celkem obcí 187 s úhrnným obyvatelstvem 182.130. Patří tedy tento toužený krajský soud mezi malé a nejmenší krajské soudy v elaborátě rozdvojovacího výboru vypočtené: je čtvrtý od konce, a poslední tři krajské soudy za ním jsou ovšem také „čistě“ německé; tato malost projektovaných krajských soudů čistě „německých“ je v přímém poměru s velikostí německého požadavku po jazykovém rozhraničení naší země; jest jejím přímým důsledkem, důsledkem nezbytným vzhledem k roztrhanosti německého území v Čechách.

Rozdvojovací výbor mezi 182.130 obyvateli projektovaného krajského soudu trutnovského uznal českou národnost toliko u 5703 obyvatel (3.28%). Máme tuto cifru korigovati podle poctivého svépomocného

soukromého sčítání? Snad postačí, napíšeme-li úhrnnou číslici s o u k r o m é h o sčítání: 13.287, tedy více nežli dvakrát tak velká jako číslice úřední; postačí, budeme-li konstatovati, že v tomto ryze „německém“ území jsou tyto české školy: v T r u t n o v ě s počtem jen 2745 Čechů (úředně jest 1497) jest veř. 3třídní s 2 pobočkami; opatrovna ÚMŠkolské (dále č. lidová knihovna, 10 č. spolků, č. obč. záložna); v D u b e n c i 1třídní ÚMŠ s právem veřejnosti; v Ž í r c i 1třídní ÚMŠ; v N e m a j o v ě 2 tř. ÚMŠ s právem veřejnosti; ve V r c h l a b í 2 tř. ÚMŠ a v N o v é m S v ě t ě - H a r r a c h o v ě 1 tř. ÚMŠ — s právem veřejnosti. Již počet českých škol a tříd stačí, aby „ryzost“ německého území trutnovského byla zle pocuchána.

Soukromým sčítáním zvýšili jsme si tedy českou menšinu z 3·28% na 7·3%, avšak ani jím nevystoupili jsme nad 10%, neřku-li nad 20%, abychom dle dřívějších měřítek vládních i německých dostali se ke smíšenosti krajského soudu trutnovského a v něm ke stejným právům českého jazyka a české národnosti. Na štěstí máme jinou medicínu i jinou záruku práv českého jazyka všude po celých Čechách, ať běží o menšiny nad 10% nebo pod 10%: jest to jednotnost a nedílnot české země, ve které dále podle starých platných zemských zákonův jazyk

český jako z e m s k ý požívá všude, na veškerém území Českého království, práva rovného a stejného.

Měl jsem jako poslanec několikráte příležitost vystoupiti na veřejných schůzích ve svém volebním okrese (královédvorském) i na radě říšské s naším stanoviskem k německému požadavku krajského soudu v Tutnově. Stanovisko to vypadalo ve své stylisaci zpravidla takto: S m í š e n ý krajský soud v dorozumění s námi mohli míti trutnovští Němci už dávno; ryze německý proti naší vůli nebudou míti zřízený nikdy! Byla dvě města jeden čas (včetně s Jilemnicí tři) a okresy, které se energicky a ostražitě dovolávaly práva v zájmu celonárodním i v zájmu místním býti pojata do případného krajského soudu trutnovského: Ú p í c e a P o l i c e. Mohla se dovolávati pro sebe žádosti města Trutnova samého z r. 1872, kdy žádalo o zřízení krajského soudu se včetně smíšeným okresem královédvorským a s českým okresem polickým; mohla se opírat i o usnesení sněmu království Českého z r. 1899, kdy sněm na základě dobrozdání vrchního zemského soudu pro království České vyslovil se pro vřadění českých okresů úpického a polického do trutnovského krajského soudu, což znamenalo jeho oboujazyčnost.

Jakmile však Němci vyrukovali dne

22. ledna t. r. tak okázale a ve vší formě a za netajeného souhlasu vládního s požadavkem roztržení našeho království a vybudování zvláštní nezávislé provincie Deutschböhmen (nezávislé totiž na Praze, na Vídni ovšem závislé), hořejší stanovisko moje i města a okresů Úpice a Police padá úplně a na dobu, a o otázce zřízení krajského soudu v Trutnově nelze již vůbec ani diskutovati, a jestliže před desíti lety Úpice a Police mohly se za oněch předpokladův a podmínek nevyslovovati proti zřízení krajského soudu, dnes obě města a oba okresy nemohou připouštěti již žádnou výhradu ani podmínku, nýbrž neodchylující se od jednotné společné fronty všennárodní mohou a smějí i budou volati jako veškeren český národ: „Deutschböhmen vůbec nepřipustíme“; a tím padá i krajský trutnovský soud sám sebou, a není ani potřebí o něm zvláště mluvíti.

Úpice a Police svými hlasy a projevy, aby byly součástíkou případného nového krajského soudu v Trutnově, chtěly zameziti jeho německý jednojazyčný ráz a dosíci jeho jazykovou smíšenost a tím i jazykovou rovnoprávnost; dnes, kdy jedná se nikoli o odtržení Úpice od takového nějakého krajského soudu a o nepřipojení k němu Police, nýbrž kdy jedná se o odtržení celého Trutnovska od

české koruny, stojí Úpice právě jako Police v jednotných a ucelených řadách celonárodních proti trutnovskému projektu.

R. 1908 došlo ke kompromisu mezi Němci a vládou Beckovou, a mezi podmínkami jeho bylo také zřízení „čistě německého“ krajského soudu v Trutnově cestou kompromisu za nový český krajský soud (ve Slaném), po čemž ve státním rozpočtu na r. 1909 (podaném na radě říšské dne 11. prosince 1908) bylo možno čísti v „mimořádných výdajích“ položku: „Na zřízení krajského soudu v Trutnově a druhého krajského soudu v pražském obvodu vrchního zemského soudu 70.000 K“. — Tak byla vyhozena vládou udice na česká města, aby za mísu čochovice pomohla především Trutnovu ke starému jeho požadavku „ryze německého“ krajského soudu. Sám o sobě Trutnov nemohl dojetí k vytčenému cíli; po boku či správněji na hřbetě některého českého města, jež by se k úloze té ve své touze, míti také svůj vlastní krajský soud, propůjčilo, mohl se tam dostat snadněji a bezpečněji. Nechať tenkrát vyskytla se opravdu taková česká města, která domnívala se srovnati se ctí i prospěchem národním přiskočiti na pomoc pánům trutnovským: vládě s nimi spřežené, takové ho nějakého města dnes nevyskytne se už ani jediného.

Situace je od základu proti dřívějšímu změněna, a mohl-li se tenkrát takový poklesek české obce pokárati jen novinářskou zprávou, dnes stihl by ji skutečný trest celonárodní.

*

V Praze, dne 28. dubna 1918.

Zrovna včas napsal jsem a tento list uveřejnil v minulém čísle článek o požadavku německého krajského soudu v Trutnově, rozumí se soudu čistě německého, a zrovna včas zcela otevřeně byl v článku ohlášén *protest* proti něčemu podobnému, který ná rozdíl od dřívějších českých stanovisek vyzněl zcela *bezpodmínečně*. Včas proto, že němečtí poslanci v řadě požadavků, předložených tento týden ve formě zrovna jakéhosi ultimata vládě Seydlerově, na prvé místo položili zřízení krajského soudu v Trutnově a že, jak jdou zprávy z Vídně, vláda Seydlerova *není neochotna* Němcům právě v tomto požadavku vyhověti.

Jest proto potřebí, abychom naši veřejnost dostatečně informovali podrobněji, jak toužený „ryze německý“ krajský soud v Trutnově Němci si představují a která že česká města a české okresy by utrpěly ke křivdě celonárodní ještě i zvláštní křivdy místní; informace bereme opětně z elabórátu rozdvojovacího výboru německého (Deutscher Zweiteilungsausschuss 1909),

jehož nejnovější revise sotva asi dožije se podstatnějších změn.

Dle tohoto elaborátu krajský soud v Trutnově mají tvořiti tyto soudní okresy:

1. Hradiště (okres zcela nový).
2. Hostinné (naproti dnešnímu rozšířený).
3. Žacléř.
4. Trutnov.
5. Maršov.
6. Broumov.
7. Teplice (Weckelsdorf).
8. Roketnice.
9. Vrchlabí (naproti dnešnímu rozšířený).

Ad 1. *Hradiště*. Tento nový soudní okres má býti utvořen z 9 obcí odříznutých z dnešního okresu *jaroměřského* a ze 27 obcí odříznutých z dnešního okresu *královédvorského n. L.*

Z Jaroměřska mají býti odříznuty tyto obce: 1. Hrabčice. 2. Malá Bukovina. 3. Heřmanice. 4. Litice. 5. Brody. 6. Zaloňov. 7. Slotov. 8. Vestec. 9. Běluň.

Z Královédvorská pak tyto obce: 1. Dubenec. 2. Hradiště. 3. Bukovina. 4. Huntířov. 5. Harcov. 6. Kašov. 7. Kladruby. 8. Království I. 9. Kohoutov. 10. Komárov. 11. Kuks. 12. Podstráň Žírecká. 13. Libotov. 14. Vlčkovice Dolní. 15. Vlčkovice Horní. 16. Proruby. 17. Zboží. 18. Kochběř. 19. Žírec ves. 20. Žírec městys. 21. Hřibojedy. 22. Sylvárov. 23. Záboří. 24. Stanovice.

25. Hvězda. 26. Vyhnanov. 27. Střežiměřice.

Ad 2. *Hostinné*. K dosavadním 17 obcím dnešního okresu hostinnského mají připadnouti další 4 obce z královédvorského okresu a 4 obce z okresu novopackého.

Z Královédvorská mají to býti tyto obce: 1. Starobucko-Debrné. 2. Království II. 3. Království III. a 4. D. Nemajov.

Z Novopacka tyto obce: 1. Borovnice. 2. Nedař. 3. Stupno. 4. Vidochov.

Ad 3.—8. okresy mají zůstatí nezměněny.

Ad 9. *Vrchlabí*. Má se mu dostati z okresu jilemnického obec Lhota Zálesní (Hutten-dorf).

Viděti z přehledu tohoto, že tyto okresy jsou ještě i obzvláště zainteresovány německým projektem trutnovského krajského soudu: *jaroměřský*, *novopacký*, *jilemnický*, *královédvorský*. V prvých třech soudních okresích nejen okresní město jest v rukou českých, nýbrž i okresní zastupitelstva s okresními výbory; ve čtvrtém soudním okrese (královédvorském) jest jen město samo (Králové Dvůr n. L.) v rukou českých, kdežto okresní zastupitelstvo i okresní výbor mají většinu německou. To je důležité pro práce protesní a obranné, které nutno ovšem zahájiti raději dnes nežli zítra.

České okresy *úpický* a *polický* jsou zainteresovány místně zase jinak — tím, že

prvý okres, který patří do politického okresu (hejtmanství) k Trutnovu, nemá býti pojat do krajského soudu trutnovského; právě tak i okres a město Police mají býti odmrštěny se svým starým požadavkem býti pojaty do krajského soudu trutnovského. (Obě města a okresy mají pro sebe usnesení sněmu království Českého z r. 1899, a toto usnesení stalo se na základě dobrozdání vrchního zemského soudu pro království České.)

Se stanoviska jazykového jsou některé obce, které by Němci rádi anektovali ke Trutnovu, vlastně obcemi českými, ve kterých německé obyvatelstvo vykazuje jen nepatrné percento. Jsou to: *Harcov*, *Sylvárov*, *Království III.* a *D. Nemajov* (zde matiční škola 2třídní se 76 dětmi). Jiné obce jsou silně smíšené: *Podstráň žirecká*, *Proruby*, *Žirec* (městys) s matiční školou o 69 dětech, *Stanovice*, *Střeziměřice*, *Starobucko-Debrné* a *Vidochov*. Tak vypadá skutečnost, tak zní pravda — úřední sčítání lidu za pravdou tou a skutečností ovšem kulhá na obě nohy, někde vůbec se ani nepokouší o jediný krůček ku pravdě a skutečnosti.

VÁCLAV VOJTÍŠEK :
CHEBSKO A ČESKÝ STÁT.

Je jisto, že Chebsko, dnes německé, bylo původně osídleno Slovany, a není třeba ani o tom pochybovati, že bylo počítáno za část území slovanského – regio, terra Slavorum – o němž se zmiňují prameny cizí. Jména místní do nynějších časů zůstávají výmluvnou památkou po kmenu Chebanů, který sousedil na východě se Sedlčany v Loketsku a na západě se dotýkal snad ještě jiných kmenů slovanských, sahajících až k Mohanu. V 8. století byl kmen Chebanů ve spojení s přilehlými Sedlčany a jinými kmeny českými, hledaje v jednotě posilu proti společnému nepříteli Bavorů a Franků, a krajina jeho, řídce ovšem tehdy osídlená, dostala se tak jaksi v příslušenství Čech, pokud o politickém svazku v tehdejších dobách je vůbec možno mluvit. Ale poměr ten byl přetržen úspěchy německých nepřátel, jež nesly do dobytých končin slovanských nejen novou vládu, nýbrž i náboženství katolické a germanisaci. V 10. století už není zmínky,

že by Chebsko náleželo k zemi České, ač bylo ještě slovanské, a když došlo r. 973 k založení biskupství pražského, byl dán tomu výraz, že zůstalo mimo církevní organisaci českou a trvalo v připoutání k biskupství řezenskému.

Chebsko bylo tenkrát částí severní nebo české marky (Nordgau), která byla založena proti Čechům a později náležela k vévodství bavorskému; od něho obdrželi ji ve správu hrabata z Giegen, kteří získavše od konce století 11. panství vohburské a chamské, zvali se markrabími vohburskými. Za těch poměrů rozšiřovalo se v těch krajích neustále zapuštěné už německví, a když r. 1133 byl tu založen Děpoltem III., markrabím vohburským, klášter waldsasský řádu cisterciáckého, zahájena byla na darovaných statcích jeho čilá kolonisace osadníků německých. Proces poněmčovací pokračoval, když Chebsko, od r. 1135 nazývané regio Egere, kraj chebský, bylo r. 1149 odděleno od Nordgau a stalo se soukromým vlastnictvím Štaufovců, a přítrž v neodvratném účinku nebyla učiněna ovšem ani tím, že král český Přemysl II. obsadil město Cheb, již v 2. polovině století XII. vzniklé, i kraj, dovoláváje se dědického práva po matce Kunhutě, již byly slíbeny věnem od otce jejího Filipa Švábského. Ale Rudolf Habsburský zvolen za krále německého

usiloval, aby znovu nabyl území od říše od-
cizených, a přinutil Přemysla, že se v míru
vídeňském r. 1276 vzdal Chebska, jehož
pánem se byl zval (dominus Egre) a jež
dával spravovati purkrabími ze šlechty
české. Již roku příštího bylo Chebsko slí-
beno zástavou za věno dcery Rudolfovy
Jitky snoubenci jejímu Václavovi II., ale
až r. 1291 po smrti Rudolfově bylo možno,
aby se ho Václav II. ujal skutečně. Tenkrát
ucházel se o ně i vévoda bavorský Ludvík II.,
ale chebští měšťané se rozhodli pro panství
české, a Albrecht I., král německý, zastavil
potom Chebsko r. 1298 mimo zámky Floss
a Parkštejn králi českému v nové summě.
Sice r. 1304 Albrecht se zmocnil této zá-
stavy v boji a Václav II. byl nucen se jí
vzdáti, čímž práva výsostná přešla na krále
německého a Chebsko se stalo územím rov-
nou pod říší stojícím, ale netrvalo dlouho,
a Ludvík Bavor podle slibu před volbou za
krále německého učiněného zastavil zase
Chebsko králi Janovi Lucemburskému, je-
muž krajina byla postoupěna r. 1322.
Chebští si vymínili, že práva jejich mají býti
zachována a že zejména nemají býti králům
českým ničím povinni, nežli holdováním a
závazky, jež vykonávali předešlým pánům.
Tak bylo Chebsko přivtěleno ke koruně
české, ač ne ještě ke království Českému,
a mělo ve státu českém zvláštní samo-

správu, majíc v čele purkrabiho a podřízené jemu hejtmana a sudího. Avšak tato jejich moc vojenská, soudní i správní stala se brzy předmětem žádostivosti měšťanů i stavů chebských, a skutečně se jim zdařilo, že ji znenáhla mohli zabíratí.

V těch dobách jeví se zároveň snahy po odcizování některých statků od Chebska, což se uskutečňovalo na zmenšení jeho území; odpadla větší část hvozdu a panství wundsiedelské i hohenberské. Ale Karel IV. přičiňoval se, aby udržel jeho celistvost, a hleděl jako král římský, aby spojení kraje chebského s korunou českou stalo se trvalým. Tehdy Chebsko v souhlase s měšťany chebskými samotnými vešlo v pevný státoprávní svazek ke koruně české, jenž byl zejména potvrzen majestáty královskými z r. 1348 i 1355 a prohlášením kurfirstů ve Špýru r. 1353. Chebsko nemělo býti nikdy od koruny české zastaveno ani jiným způsobem odcizeno. Dokud pak koruna císařství římského spojena byla v jedněch rukou s královskou mocí českou, nebylo pomyslení, aby Chebsko bylo ze zástavy vyplaceno a od státu českého odtrženo, neboť nedali by k tomu svolení ani král ani stavové čeští. Jestliže se Karlovi podařilo upevnit spojení Chebska s korunou českou jako území trvale zastaveného, nezabránil, aby se území nemensilo odlučováním statků

zvláště k purkrabství norimberskému, a ani jeho nástupci Václav IV. a Zikmund nebyli s to, aby učinili tomu přítrž. Velká část Chebska dostala se do rukou Hohenzollernů, kteří z ní učinili s panstvím wundsiedelským, hohenberským a thierštejnským tak zvané bayreutské šestiúřady, odpadly i jiné statky a klášter waldsasský, který od r. 1385 stál rovnou pod korunou českou, r. 1414 dostal se v moc falckrabí rýnských a vévodů bavorských a od r. 1524 zůstal potom trvale při Horní Falci. Tehdy krajina Chebská až na Ašsko a Ředvicko obdržela celkem rozsah, který si uchovala do století 18. Dalšímu rozpadání bylo zabráněno jen tím, že obci chebské byla postoupena takořka všechna výsostná práva nad Chebskem; tím se stalo, že Chebsko proměnilo se téměř v obvod města Chebu, a měšťané chebští, aby uhájili jednotu území, usilovali dostati správu hradu chebského ve své držení nebo do rukou sprátceného šlechtice. Ale r. 1430 vymohl Zikmund na obci chebské svolení, aby hrad byl dán v zástavu místokancléři císařskému Kašparovi Šlikovi, jenž pocházel z patricijské rodiny chebské, a poněvadž tato osoba měla i Loketsko zástavou, dostalo se Chebsko, nazývané odtud obyčejně krajem, v užší spojení s královstvím Českým, majíc celkem co do vnitřní správy a poměru ke králi takové postavení, jako

měly tak zvané „zevnější kraje“ české. Ale když se stal pokus o těsnější připoutání Chebska k Čechám a král Vladislav r. 1479 vyzval Chebské, aby se dostavili na sněm do Prahy, odmítli odvolávající se na svá práva. Při tom však nepomyslili na odtržení od koruny české, a když r. 1522 markrabí braniborský Jiří chtěl u krále Ludvíka vyplatiti Chebsko ze zástavy, Chebští zdvihli odpor, jako učinili stavové čeští, a prohlášovali, že jen císař má právo výplatu podniknouti.

V době Ferdinanda I. byly obnoveny snahy o užší připojení Chebska ke království Českému. Kraj Chebský byl považován za věčnou zástavu, již není možno vyplatiti, protože by ani císař ani král český ani stavové čeští nedali k tomu svolení, a třeba bylo dbáno zvláštního právního jeho postavení, přece dvorské a královské úřady i soudy české, zvláště místodržitelství, kancelář dvorská, komora a soud komorní rozšířily správní i soudní moc také na toto území. Ve sporech obce chebské se šlechtou kraje zesilovala ovšem moc královská, ale na sněmy zemské Chebští marně byli voláni, majíce své sjezdy chebské a když r. 1570 bylo podle usnesení generálního sněmu Chebským nařízeno, aby jako připojení údové ke koruně České berně odváděli, postavili se na odpor nechtějice se

spravovati sneseními sněmovními, aby proti právům svým neupadli v poddanství stavů českých, kteří nemají moci nad nimi. Nabízeli toliko úhrnnou summu místo svolené berně, a odvolávajíce se, že jsou stavem říše římské i české, byli ochotni jen s králem o pomoc jednati skrze komisaře. A v rozhodném odporu setrvali, i když sněm r. 1571 rozhodl, že „krajina Chebská na ten čas ke království Českému je připojena a k zemi této přísluší“, a na stanovisku svém ničeho nezměnili přes další usnesení sněmovní. Vítězství jejich bylo však jen formální, neboť ve skutečnosti platili rok od roku po zvláštním jednání úhrnnou pomoc, která se rovnala výnosu berní sněmem povolených.

Teprve po bitvě bělohorské myšlenka sjednocení Chebska s královstvím Českým docházela víc a víc úspěchů. Od vydání Obnoveného zřízení zemského císař na základě toho zřízení vykonával moc zákonodárnou také v Chebsku, o němž se rovněž tvrdilo, že účastí v povstání pozbylo svých práv, a také reformační komise rozšířila svou činnost na toto území většinou protestantské, při čemž se uplatňovala moc hejtmanů loketských i nejvyšších úřadů a soudů jakož i stavů českých. Znenáhla i snesení sněmu českého stala se závaznými také pro Chebsko a mezi rytířstvem cheb-

ským na rozdíl od města a duchovenstva projevilo se dokonce i přání „vtělení jeho do království Českého“. Na vývoji poměrů nic nezměnil ani mír vestfalský, a Chebsko, které se musilo státi katolickým, bránilo se ještě jen některý čas splynutí zvláště v otázkách berních. Když r. 1714 bylo provedeno nové rozdělení království na 12 krajů, byl „loketský kraj vedle chebského“ připojen ke kraji žateckému, a od té doby hejtmané žatečtí řídili v Chebsku politickou i berní správu užívající pomoci purkrabí chebského. Tím bylo provedeno vtělení Chebska do království Českého, a stavové chebští sami je potvrdili, když r. 1721 přijali předloženou českou pragmatickou sankci přistoupiťše k ní jako město a země zastavená. To byl poslední politický akt Chebska, jež odtud mělo zůstatí na věčné časy spojeno s královstvím českým a nemohlo už nikdy býti ze zástavy vyplaceno, a aby nebylo pochybnosti o pevnosti toho stavu s vlastním jich souhlasem prohlášeného, zástupcové jeho z rytířstva i města r. 1723 př. korunování krále Karla VI. společně se stavy českými skládali mu přísahu věrnosti a holdovali jako pánu dědičnému. Město Cheb r. 1725 bylo vyhlášeno za královské město české, a znenáhla odstraňovány byly všechny zvláštnosti kraje, především ve věcech soudních a berních. Když r. 1751 Čechy byly

nově rozděleny na 16 krajů, bylo Loketsko s okresem chebským odděleno od kraje žateckého, a krajský hejtman loketský ujal se v Chebsku také správy, bernictví i vojenství. Jeho pravomoc byla rozšířena i o funkce purkrabství chebského, jež bylo zrušeno r. 1773. Také Ašsko a Nejperk, které si udržovaly některé zvláštnosti jsouce v držení Zedviců, těsněji byly připoutány ke království jako část Chebska, třeba s uznáním některých výsad, a posléz došlo k zrušení zbývajících ještě pojítek k říši německé, když provedeno připojení Chebska k církevní organizaci české, k arcibiskupství pražskému (podle rozkazu z r. 1787 provedeno r. 1807), čemuž předcházelo prohlášení císařství rakouského, rušící všechny vztahy zemí českých k říši německé. Zástava Chebska, která dávno byla už uznána za věčnou, pozbyla tehdy všeho významu, když zástavní dlužník, říše římskoněmecká zašla. Novější zákonodárství v organizaci správní i soudní a ve věcech daňových utvrdilo a dovršilo sloučení Chebska s královstvím Českým, takže zbytky zvláštního postavení chebského kraje úplně byly odstraněny.

Poměr Chebska ke státu českému a ke království Českému zvláště vyvíjel se tedy průběhem velice dlouhé doby, ale ustálil se tak, že není možno pochybovati o úplném

jeho sloučení s Čechami a o jeho neodecizitelnosti od koruny české. Aby státoprávní vztahy ke kraji, který byl původně slovan-
ský a podlehl germanisaci, byly uvolněny,
k tomu nestačily by jednostranné snahy
odstředivé od státu českého.

K. ST. SOKOL:
DOSLOVEM.

Soubor článků v „Neodvislosti“ uveřejněných vylicuje význam českého živlu v krajích, jež Němci z Čech chtějí zabráti do zvláštního správního útvaru, pro nějž určili již také jméno: Německé Čechy — Deutschböhmen.

Dříve celé Čechy měly býti Německými Čechami. Nyní chtějí Němci spokojiti se protrhaným pásmem kol hranic. Avšak jen zdánlivě. Jest to jen jiná methoda, jiný způsob postupu. Kdyby se jim zdařilo utvořiti Deutschböhmen v jakékoliv formě, ochudili by český národ o statisíce pilných českých lidí, zlomili by jeho státotvorný význam jako představitele celistvosti českého státu, a mohli by pak znovu podniknouti útok na zeslabené vnitro Čech, jež hospodářsky i zeměpisně jevílo by se nehotovým, polovičatým a málo přirozeným. Útok mohl by se pak díti třeba i pod jinými barvami. Zatím připravuje se pod černožlutými prapory a vyžaduje pohoto-

vosti celého našeho národa, aby mu bylo včas a všude čeleno. Nesmíme dopustiti, když hrozí nám násilí, aby kdokoliv u nás smlouval se o naše právo, aby jakkoliv je zeslaboval a ulamoval. **P r á v o n á r o d a u v ě d o m ě l ě h o a v y t r v a l ě h o p ř e č k á k a ž d ě n á s i l í**

V německém státě, jímž Rakousko jest, nemůže býti „českých“ krajů. Kde jest vrchní správa německou, kde rozhodování spočívá v německých rukou, tam lze správně mluvit jen o krajích s českým obyvatelstvem, nijak jinak. Český život bude v nich zatížen německou státní správou. Budou dále materiálem pro státní politiku, která nemusí býti jejich politikou. Jestliže by české kraje byly tak málo českými, byly by naproti tomu německé kraje **p r o t i - č e s k ý m i**.

To jest jejich tendence, to jest jejich účel. Bylo by směšno tvrditi, že Němci jsou někde potlačováni, nebo že by mohli býti potlačováni! Bylo by směšno tvrditi, že německé vlády nějak někdy uměle posilovaly český živel na úkor německého! To jsou vesměs neudržitelné nehoráznosti. Ale Němcům právě nejde o ochranu proti křivdám. Jim záleží na tom, aby zmařili každé zdravé a rozumné závodění. Proto nás dusí hospodářsky i kulturně všude, kde a jak mohou; proto chystají se uzavřiti celou řadu okresů

ne sice pro českou práci, ale pro českého ducha. Kdož tam přijdou, mají se státi pouhými lidskými silami, ne lidmi.

Avšak živý, neumírající národ nemá práva vzdáti se svých příslušníků. Nemůže odepřiti jim své ochrany ani na cizí půdě. Jest mu povinností nasaditi vše, aby netrpěli křivdy; tím méně aby směl býti v nich jednotlivcích, urážen a pronásledován národ.

Avšak v obvodu zemí českého státu čeští lidé nežijí na cizí půdě. *Žijí ve svém.* Ať chudí či bohatí jsou členy národa, jenž jest představitelem a tvůrcem tohoto státu. A tento stát dle zákona a živého práva *trvá.*

A ke svému hospodářskému rozvoji, ke svému sociálnímu zdraví potřebujeme celého svého území, tak jak jest. Nebudeme přehlížeti a netřeba zapírat, že vždy půjde proud českých lidí do Rudohoří a jiných průmyslových okrsků. Potřebují jich tam, nedělají se jim žádné milosti. Ale naprosto nemožno, aby tito lidé stali se jakýmsi vystěhovalci, aby stali se občany druhého řádu, že jdou pracovat na české půdě. Nesou rovné své právo a plné své české občanství všude, kam na půdě českého království přijdou.

Rovné právo přísluší i německým občanům českého státu. Němci přišli do Čech

ne jako dobrodinci, ale za svým lepším, pro pohodlnější živobyti. Přišli s vědomím, že stávají se příslušníky českého státu se všemi povinnostmi z toho plynoucími. Mnozí dovedli s českým státem srůst, s ním žít, i pro něj umírat. Kdož chtějí upřímně býti občany českého státu, jsou tím plnoprávními občany — my Čechové neznáme jiného práva, než rovného a spravedlivého práva. Ale jest nepřitelem českého státu, kdo jakýmkoliv způsobem jej by chtěl trhati.

Stát český jest jednotným hospodářsky a zeměpisně, tak jednotným, jako málo kde nalézám podobného příkladu. Proto také jest jednotným více než tisíciletou slavnou, někdy i velebnou historií.

O B S A H:

Jan Kapras: Z historie národnostních proměn v „Deutschböhmen“	3
Frant. Titěra: Síla Čechů na jihu „D. B.“	9
Josef Škába: Síla Čechů na severu „D. B.“	19
Jan Dvořák: Čeština u úřadů v „D. B.“	39
Frant. Bělehrádek: České školy v „D. B.“	55
Dr. Ant. Hajn: Krajský soud v Trutnově	72
Václav Vojtišek: Chebsko a český stát	82
K. St. Sokol: Doslovem	92

NEODVISLOST

VYCHÁZÍ KAŽDOU STŘEDU
REDAKCI A VYDÁNÍM KARLA
STAN. SOKOLA V PRAZE-II.,
RŮŽOVÁ UL., 15.

ČÍSLA V PRAZE I NA VENKO-
VĚ PO 20 HAL. - ČTVRTLETNÍ
PŘEDPLATNÉ 2 K 50 H.

